

Projekt OP VpK

Terciární vzdělávání
výzkum a vývoj
Vysokoškolské vzdělávání

Marie Solárová
Jan Netolička

**Profesní
praxe
v pregraduální
přípravě
učitelů 2. stupně
ZŠ a SŠ**

Tato studijní opora je spolufinancována
Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky

SYNERGIE

Registrační číslo projektu CZ.1.07./2.2.00/07.0355

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

PROFESNÍ PRAXE V PREGRADUÁLNÍ PŘÍPRAVĚ UČITELŮ 2. STUPNĚ ZŠ A SŠ

MARIE SOLÁROVÁ
JAN NETOLIČKA

SYNERGIE reg.číslo: CZ.1.07/2.2.00/07.0355

OSTRAVA 2010

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

Recenzenti: Aleš Chupáč

Eva Volná

Jazyková korektura: Lenka Bijoková

Název: Profesní praxe v pregraduální přípravě učitelů 2. stupně ZŠ a SŠ

Autor: Marie Solárová, Jan Netolička

Vydání: 1. vydání, 2010

Počet stran: 64 stran

Tisk: Ostravská univerzita v Ostravě

Studijní materiál pro distanční kurz: *Přípravný seminář k profesní praxi*

© Marie Solárová, Jan Netolička

© Ostravská univerzita v Ostravě

ISBN 978-80-7368-901-8

OBSAH:

Úvod.....	6
1 Typy pedagogických praxí na 2. stupni ZŠ a SŠ	9
1.1 Typy pedagogických praxí	9
1.2 Výstup pedagogické praxe	15
Shrnutí kapitoly	17
2 Hospitace v pedagogické praxi.....	19
2.1 Hospitace v pedagogické praxi	19
2.2 Typy hospitace	20
2.3 Pozorování.....	24
Shrnutí kapitoly	27
3 Souvislá pedagogická praxe.....	29
3.1 Požadavky na studenty	30
3.2 Požadavky na učitele praxe	32
3.3 Příprava učitele praxe před příchodem studenta	35
3.4 Souvislá praxe z hlediska učitele	35
3.5 Organizace školy	36
Shrnutí kapitoly	42
4 Pedagogické dokumenty	43
4.1 Třídní kniha	44
4.2 Školská matrika	45
4.3 RVP a ŠVP	45
4.4 Jiné dokumenty	45
4.5 Legislativa	47
Shrnutí kapitoly	51
5 A slovo závěrem	53
5.1 Příloha 1 – Dopis pro cvičné učitele	55
5.2 Příloha 2 – Metodické pokyny pro vedení praxe	58
5.3 Příloha 3 – Osnova závěrečného hodnocení cvičným učitelem.....	64

Vysvětlivky k používaným symbolům

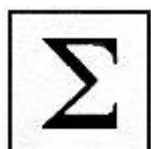
Průvodce studiem – vstup autora do textu, specifický způsob, kterým se studentem komunikuje, povzbuzuje jej, doplňuje text o další informace.

Příklad – objasnění nebo konkretizování problematiky na příkladu ze života, z praxe, ze společenské reality apod.

K zapamatování

Shrnutí – shrnutí předcházející látky, shrnutí kapitoly.

Literatura – použitá ve studijním materiálu, pro doplnění a rozšíření poznatků.

Kontrolní otázky a úkoly – prověřují, do jaké míry studující text a problematiku pochopil, zapamatoval si podstatné a důležité informace a zda je dokáže aplikovat při řešení problémů.

Úkoly k textu – je potřeba je splnit neprodleně, neboť pomáhají k dobrému zvládnutí následující látky.

Korespondenční úkoly – při jejich plnění postupuje studující podle pokynů s notnou dávkou vlastní iniciativy. Úkoly se průběžně evidují a hodnotí v průběhu celého kurzu.

Otázky k zamyšlení

Část pro zájemce – přináší látku a úkoly rozšiřující úroveň základního kurzu. Pasáže i úkoly jsou dobrovolné.

Úvod

Dostáváte do rukou studijní oporu, která se zabývá problematikou pedagogické praxe v rámci pregraduálního studia, a to jak z pohledu studentů, kteří praxi vykonávají, tak především učitelů praxe.

Cílem studijní opory bylo vypracovat text, který by pomáhal studentům orientovat se v problematice pedagogické praxe tak, jak ji organizuje Ostravská univerzita v Ostravě. Stejně důležité bylo pro nás sestavit text, ve kterém by se mohl orientovat i učitel, který praxi studentů vede. Měl by vědět, co studenti před nástupem na praxi znají, co je cílem a výstupem jejich pedagogické praxe, jak praxi hodnotit a na co studenty upozornit.

Pro objasnění studijní opory jsme si dovoluili v rámci úvodu zařadit i popis organizace pedagogické praxe.

Věříme, že text bude obohacéním obou cílových skupin.

Vaši autoři

Organizace studentských praxí na Ostravské univerzitě v Ostravě

Pedagogická praxe je podle Průchy (1995) *součástí praktické přípravy učitelů a vychovatelů na pedagogických a jiných fakultách. Hlavními cíli jsou:*

- *spojení teorie a praxe všech složek vysokoškolské přípravy,*
- *uvádění budoucích učitelů do podmínek reálného školního prostředí,*
- *zacvičení studentů v činnostech učitelské profese.*

Na www stránkách Ostravské univerzity v Ostravě (www.pdf.osu.cz) se lze dočíst, že se pedagogická praxe organizuje centrálně Centrem pregraduálních praxí. V současné době je pedagogická praxe zajišťována „dvojkolejně“, a to jednak v rámci Pedagogické fakulty (pro Pedagogickou fakultu), a jednak v rámci Filozofické fakulty OU (pro Filozofickou a Přírodovědeckou fakultu OU). *Obecně ale platí, že obě centra zajišťují organizačně souvislou a průběžnou praxi studentů. Náplní jejich práce je styk se školami a organizacemi, na nichž praxe probíhají. Ve spolupráci s vedením Ostravské univerzity, vedením fakult a kateder vypracovávají plán pedagogických praxí, na jehož realizaci se podílí pracovníci obou center*

spolu s didaktiky jednotlivých kateder. Rozpis pedagogických praxí probíhá ve spolupráci s referentem odborných praxí, který vypracuje rozpis praxí. Podle tohoto rozpisu sestavují oboroví didaktikové svůj plán pedagogických praxí na základě spolupráce se zkušenými pedagogy základních a středních škol (tzv. cvičnými učiteli). Podmínkou pro to, aby se učitel stal tzv. cvičným učitelem, je nejen jeho pedagogické mistrovství, ochota spolupracovat, ale také délka jeho postgraduální pedagogické praxe (nejméně 5 let – za určitých podmínek je možná kratší pregraduální pedagogická praxe než 5 let, a to v případě doporučení ředitele školy). Pedagogická praxe na katedrách, které nemají oborové didaktiky, je zajišťována externě.

Pedagogickým praxím předcházejí přednášky, semináře a cvičení z oborových didaktik zahrnující i instruktáž ohledně obsahu, průběhu a smyslu pedagogických praxí. Podrobnější informace o náplni studia lze nalézt na <http://www.osu.cz/index.php?kategorie=13>.

Součástí instruktáže je seznámení s vlastní organizací praxe a s úkoly, které musí studenti během pedagogických praxí splnit. Instruktáž o organizaci pedagogických praxí najdou studenti i na www stránkách pedagogických praxí, kde si také mohou stáhnout dokumenty potřebné ke správnému průběhu a započtení praxe.

Typy pedagogické praxe

Pedagogická praxe je beze sporu významnou součástí pregraduální přípravy budoucích učitelů. Není cílem pedagogické praxe vychovat „hotového pedagoga“, ale je pro studenty možností, jak zúročit a zpětnovazebně potvrdit své dosavadní teoretické znalosti, vědomosti a dovednosti získané v rámci pregraduálního studia učitelství na vysoké škole. Studenti své teoretické poznatky mohou konfrontovat s reálným životem na školách.

Na Ostravské univerzitě jsou studenti učitelství povinni v rámci svého NMgr. studia vykonávat několik typů praxí:

A. Studenti učitelství 1. stupně vykonávají:

- pedagogickou praxi předmětovou 1, 2, 3 (průběžné praxe),
- souvislou pedagogickou praxi v 1. ročníku ZŠ,
- souvislou hospitačně asistentskou praxi,
- souvislou projektovou praxi,

- souvislou profesní praxi.

B. Studenti 2. a 3. stupně NMgr. studia učitelství vykonávají:

- a) pedagogickou praxi v rámci obecné didaktiky,
- b) pedagogickou praxi průběžnou,
- c) pedagogickou praxi souvislou.

V rámci této studijní opory se budeme věnovat profesní pedagogické praxi NMgr. studia pro 2. stupeň základní školy a pro střední školu.

Po prostudování textu budete znát:

- problematiku pedagogických praxí.

Získáte:

- informace o organizaci a průběhu pedagogických praxí na Ostravské univerzitě v Ostravě,
- vědomosti o obsahu jednotlivých typů pedagogických praxí pro 2. stupeň ZŠ a SŠ,
- dovednosti vést a organizovat jednotlivé typy pedagogických praxí.

1 Typy pedagogických praxí na 2. stupni ZŠ a SŠ

V této kapitole se dozvíte:

- které typy pedagogických praxí absolvují studenti učitelství během NMgr. studia,
- stručnou charakteristiku jednotlivých typů pedagogických praxí.

Po jejím prostudování byste měli být schopni:

- vysvětlit rozdíl mezi průběžnou a souvislou praxí,
- objasnit povinnosti studenta a povinnosti cvičného učitele během průběžné a souvislé pedagogické praxe.

Klíčová slova kapitoly: průběžná pedagogická praxe, souvislá pedagogická praxe.

Průvodce studiem

V první kapitole se zaměříme na průběžnou a souvislou pedagogickou praxi, a to jak z pohledu studentů učitelství, tak jejich cvičných učitelů na školách. Kapitola obsahuje teoretické poznatky i praktické rady. Věříme, že Vás kapitola zaujme a budete ji soustředěně studovat.

Na zvládnutí této kapitoly budete potřebovat asi 4 hodiny, tak se pohodlně usadte a nenechte se nikým a ničím rušit.

Problematika pedagogických pregraduálních praxí tvoří ucelený systém, který je nezbytnou podmínkou zdárného ukončení studia učitelství. V následujících podkapitolách se budeme snažit charakterizovat jednotlivé části.

1.1 Typy pedagogických praxí

1.1.1 Průběžná pedagogická praxe

Cílem průběžné pedagogické praxe je seznámit studenty s realitou školní výuky konkrétního vyučovacího předmětu. Průběžná praxe je zpočátku zaměřena především na hospitaci studentů u zkušených pedagogů, později na

možné mikrovýstupy v rámci dané vyučovací hodiny. Před zahájením pedagogických praxí je sepsána s Centrem pregraduálních praxí (referentem pro pedagogickou praxi) dohoda s učiteli a školami, ve kterých bude pedagogická praxe realizována.

Průběžná pedagogická praxe je shodně koncipována pro studenty učitelství ZŠ i pro studenty učitelství SŠ (jednosemestrální průběžná praxe 1 a následně další jednosemestrální průběžná praxe 2).

1.1.1.1 Průběžná pedagogická praxe 1

Cílem průběžné praxe 1 je seznámit se s výukou daného předmětu u zkušeného (cvičného) učitele. Tento typ pedagogické praxe je možno realizovat jak u jednoho, tak u několika pedagogů.

Pokud praxe v podobě hospitace probíhá u jednoho pedagoga, je její struktura následující:

První týden: seznámení se s třídou, která bude předmětem hospitací po celou dobu trvání praxe. Učitel, u kterého je vedena hospitace, by měl studentům učitelství třídu charakterizovat, upozornit na její klima, stručně naznačit obsah učiva, popř. seznámit studenty se specifikací dané třídy.

Druhý týden: zápis do hospitačního archu, zaměření se na obecné kategorie (metody, organizace, didaktické a odborné vědomosti, vztah učitele k žákům).

Třetí týden: pozorování předem určených oblastí (hospitační archy), např. organizace a časová struktura vyučovací hodiny, využívané vyučovací metody, formy a prostředky.

Čtvrtý až šestý týden: pozorování předem určených oblastí (hospitační archy), např. aktivita žáků ve třídě, hodnocení a zkoušení žáků.

Pokud se oborový didaktik rozhodne pro druhou možnost (hospitace u více pedagogů), je vhodné si připravit jednotný hospitační arch, který budou studenti u každého ze zvolených hospitovaných učitelů vyplňovat a v konečné fázi, při hodnocení praxe, srovnávat. Cílem takto zvolené organizace pedagogické praxe je ukázat rozmanité vyučovací styly vybraných učitelů tak, aby si studenti mohli ujasnit, který vyučovací styl hospitovaných učitelů jim

osobně nejvíce vyhovuje, a na základě toho zvolit cvičného učitele pro následující předmět – Průběžnou praxi 2.

1.1.1.2 Průběžná pedagogická praxe 2

Průběžná praxe 2 navazuje na Průběžnou pedagogickou praxi 1 a je zaměřena na získávání studentovy dovednosti vystupovat před třídou žáků, realizovat vybrané vyučovací metody a formy výuky, pracovat s didaktickými prostředky. Při tomto typu pedagogické praxe se klade již větší důraz na hospitovaného učitele, který si sám určuje, zda žáci budou vyučovat formou mikrovýstupů či delších vyučovacích celků, zda budou vyučovat individuálně, ve skupinách nebo v jiné formě.

Pokud oborový didaktik preferuje organizaci Průběžné pedagogické praxe 1 formou hospitací u více učitelů, rozdělí žáky v rámci Průběžné pedagogické praxe 2 na skupiny (podle volby učitele a jeho vyučovacího stylu – viz výše). Podmínkou rozdělení do skupin je však dodržení časového rozpisu pedagogických praxí tak, aby nebyla narušena praxe druhého aprobačního předmětu. Obsah předmětu potom zůstává totožný s formou uvedenou výše, jenže po menších skupinkách.

Společným znakem všech typů průběžných praxí je spolupráce s hospitovaným učitelem, kterou lze shrnout do tří fází:

- a) přípravné,
- b) realizační,
- c) hodnotící.

V rámci přípravné fáze musí učitel:

1. charakterizovat třídu, ve které bude hospitace probíhat,
2. stručně seznámit studenty s obsahem hospitované hodiny.

Při realizační fázi studenti hospitují převážně formou pozorování a své poznatky zapisují do pozorovacích archů.

Hodnotící fáze vyžaduje od učitele:

1. zhodnocení průběhu realizované vyučovací hodiny,
2. vysvětlení dílčích kroků v průběhu vyučovací hodiny,
3. celkový rozbor vyučovací hodiny,
4. vyčlenění prostoru pro dotazy žáků a následnou diskusi.

Je žádoucí, aby i didaktik, který se hospítace u učitele zúčastní, zhodnotil a analyzoval proběhlou vyučovací hodinu z pohledu didaktického a aby upozornil na jevy, které studenti probírali v průběhu teoretických hodin obecných a oborových didaktik.

Na průběžnou pedagogickou praxi nastupují studenti po absolvování obecných pedagogických disciplín (pedagogika, obecná didaktika) a částečně také oborových didaktik. Měli by znát zásady pro hospitaci (pozorování, pozorovací archy, obecné zásady pro hospitaci). V rámci oborových didaktik by měli mít osvojeno pozorování a jeho zápis v rámci studijní skupiny (např. prezentace vyučovacích metod, jejich sebereflexe apod.). Kromě pedagogických dovedností by studenti měli mít i odborné znalosti vyučovacího předmětu, se kterým se seznámili v rámci bakalářského studia.

Po úspěšném absolvování všech typů průběžné pedagogické praxe je studentovi udělen oborovým didaktikem zápočet.

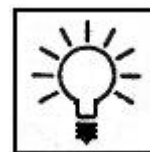
1.1.2 Souvislá pedagogická praxe

Po úspěšném absolvování průběžné pedagogické praxe (a u některých fakult i zkoušky z oborových didaktik) nastupuje student na souvislou pedagogickou praxi, která je opět řízena Centrem pregraduálních praxí (referentem pro pedagogickou praxi). Úkolem centra je zajistit potřebné dokumenty pro školu, kde bude souvislá praxe probíhat, uzavřít dohodu o provedení práce s cvičnými učiteli, dodat studentům, kteří budou pedagogickou praxi absolvovat, příslušné metodické pokyny. Souvislá pedagogická praxe probíhá na jedné vybrané (většinou fakultní) škole. V případě dvouoborového studia učitelství bude souvislá praxe probíhat u dvou různých učitelů dvou předmětů, které korespondují se studentovou aprobací. Podmínkou je nejen pedagogická zkušenost učitelů (minimálně 5 let pedagogické praxe), ale také jejich

pedagogické mistrovství, ochota spolupracovat a schopnost předávat informace budoucím učitelům.

Otázky k zamyšlení

Zamyslete se nad otázkou, které charakterové a odborné vlastnosti by měl mít cvičný učitel.

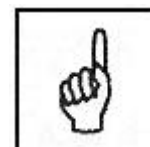
Cílem souvislé pedagogické praxe je intenzivní vstřebávání poznatků o organizační i obsahové náplni výuky, o vyučovacích i mimo vyučovacích aktivitách učitele, o profesním životě učitele na dané škole.

Učitel, který souvislou pedagogickou praxi vede, by měl umožnit studentovi alespoň jednu hospitaci ve třídě, ve které bude během praxe později sám vyučovat, aby student získal základní informace: klima třídy, charakter třídy, vztah učitele a třídy, interakce učitel – žák apod. Následující vyučovací hodiny by měl učit samotný student.

Pro úspěšné absolvování souvislé pedagogické praxe je nutno dodržet určité povinnosti, a to jak ze strany učitele praxe, tak studenta, který souvislou praxi realizuje.

1.1.2.1 Povinnosti učitele praxe

- Učitel musí studenta seznámit s obsahem vyučovací hodiny, navrhnout vhodné vyučovací metody, formy a didaktické prostředky, upozornit na problémy, které se mohou během vyučovací hodiny objevit.
- Musí vyžadovat a kontrolovat písemné přípravy studenta na vyučovací hodinu.
- Nezbytnou podmínkou efektivního průběhu souvislé pedagogické praxe je přítomnost učitele ve třídě, kde studentova výuka probíhá. Učitel praxe musí pozorně sledovat vyučovací hodinu vedenou studentem a zapisovat si veškeré připomínky, pozitiva i negativa, která se během vyučovací hodiny vyskytnou.

- Po proběhlé hodině je nutná analýza studentova výkonu – shrnutí průběhu vyučovací hodiny, upozornění na chyby studenta, vyzvednutí pozitiv apod.
- Učitel zapisuje jednotlivé hodiny do archu souvislé praxe, kterou má student k dispozici (materiály Centra pregraduálních praxí).
- Po skončení souvislé pedagogické praxe napíše posudek na studenta, ve kterém stručně zhodnotí nejen to, jak student vyučoval, ale také jak přistupoval k přípravě na výuku, jak respektoval doporučení učitele praxe, jak si uměl poradit v netypických pedagogických situacích apod. Je žádoucí, aby se ve zhodnocení pedagogické praxe neobjevovala pouze pozitiva studentova působení během praxe, ale také negativa a doporučení pro didaktika ve smyslu toho, čemu by měl v rámci výuky věnovat zvýšenou pozornost (v čem student na praxi nejvíce chyboval).

1.1.2.2 Povinnosti studenta během souvislé pedagogické praxe

Souvislá pedagogická praxe je pro studenta velkou psychickou (a mnohdy i fyzickou) zátěží. Proto je nezbytně nutné, aby se studenti plně věnovali této pedagogické praxi a neplánovali si ještě jiné aktivity (např. dopisování diplomové práce). Studenti, kteří souvislou pedagogickou praxi již absolvovali, se shodují v tom, že veškerý svůj čas věnovali praxi – a to buď přímo ve škole, nebo při vypracovávání příprav na výuku. Jaké jsou tedy povinnosti studenta během souvislé pedagogické praxe?

- Nahlásit oborovému didaktikovi rozvrh vyučovacích hodin své souvislé praxe pro daný vyučovací předmět pro případ hospitace didaktika ve výuce. Do rozvrhu je nezbytně nutné uvádět nejen datum a vyučovací hodinu, ale také čas jejího začátku (rozpis zvonění). Rozvrh musí student zaslat v co v nejkratším termínu od nástupu na praxi (do druhého dne od začátku praxe).
- Důsledně se řídit doporučením učitele praxe. Student si musí být vědom toho, že mu byl vybrán učitel zkušený a úspěšný, který zná lépe třídu, ve které má student učit v rámci své souvislé praxe.

Student může s radami učitele polemizovat, poslední slovo by však měl mít právě učitel praxe.

- Důkladně se na vyučovací hodinu připravovat. Někteří začínající učitelé uvádějí (Šimoník, 1995), že se připravují 2–3 hodiny na jednu vyučovací hodinu. Nutná je písemná příprava, která musí být předložena učiteli praxe.
- Přestože půjde o první vyučovací pokusy, které by studenti v žádném případě neměli absolvovat bez písemné přípravy, doporučujeme netolerovat jim čtení z ní. Příprava na vyučovací hodinu má studentovi pouze umožnit orientovat se ve vyučovacím procesu, „hlídat si“ čas určený pro jednotlivé fáze vyučovací hodiny apod.
- Detailně analyzovat společně s učitelem praxe proběhlou vyučovací hodinu, diskutovat o ní.
- Doporučuje se zúčastnit se i mimo vyučovacích aktivit, např. dozoru na chodbách během přestávek nebo ve školní jídelně, pedagogických porad, exkurzí apod.
- Před ukončením souvislé pedagogické praxe na škole student odevzdá zapůjčené materiály a požádá učitele praxe o potvrzení o ukončení praxe, vypracování posudku.

Souvislá pedagogická praxe je na OU rozvržena do 4 týdnů (pro některé fakulty koncem zimního semestru, pro jiné začátkem letního semestru). Během ní musí student absolvovat 20 vyučovacích hodin z každého předmětu své aprobace.

1.2 Výstup pedagogické praxe

Po absolvování souvislé praxe musí student zaslat požadované vyplněné formuláře na Centrum pregraduálních praxí (popř. referentovi pedagogických praxí), prokonzultovat s oborovým didaktikem průběh své souvislé praxe a provést sebereflexi svého pedagogického působení. Studenti si přinášejí z již absolvovaných praxí své dojmy a poznatky, ale také problémy k řešení. Proto je nezbytná schůzka studentů s oborovým didaktikem, jejímž obsahem je

shrnutí proběhlé praxe, diskuze k ní a sebereflexe studentů. Naopak studenti přinášejí během své souvislé praxe své teoretické poznatky týkající se aktualizace výuky, kterými mohou obohatit nebo inovovat stávající vyučovací postupy na školách.

Po absolvování souvislé praxe by měl student znát základní pedagogické dokumenty a práci s nimi (třídní kniha, třídní výkaz), umět vypracovat přípravu na vyučovací hodinu a reálně zhodnotit její přiměřenost, získat základní dovednosti při plánování a vedení vyučovací hodiny, komunikaci se žáky a seberefektivně hodnotit svůj výkon v rámci vyučovací hodiny.

Je žádoucí, aby si student během souvislé pedagogické praxe zapisoval veškeré poznatky a postřehy sebereflexí. Takto zpracovaný seberefektivní deník je dobrým materiálem nejen pro oborového didaktika, ale i pro studenta samotného.

Příklad:

Příkladem může být sebereflexe studentky učitelství chemie a fyziky, ze které citujeme:

První den: Ráno jsem byla značně nervózní. Ve škole jsem byla už ve čtvrt na osm, abych si vše zopakovala. Moje první vyučovací hodina byla ve třídě 2. A. Probírala jsem střídavý proud – učivo, které nesnáším. Mám pocit, že to studenti vycítili. Hodně jsem se snažila jim to srozumitelně vysvětlit, ale moc se mi to nedařilo. Sama jsem cítila, že jsem se omezila jen na suchá fakta. Budu muset popřemýšlet, jak hodiny vylepšit, aby se i žákům líbily.

Čtvrtý den: Ach jo. Jak já ten střídavý proud nerada. Zase z toho nemám dobrý pocit. Nějak se k té třídě nemohu dostat. Snad je to učivem, snad mnou. Opravdu se snažím, ale co příjemného lze najít na výkonu střídavého proudu? A to nemluví o trojfázové soustavě. Třeba to bylo prázdninami.

Dvanáctý den: Z dnešní hodiny fyziky ve 3. B jsem úplně nadšená. Brala jsem Sluneční soustavu. A to bylo něco, co je zajímavé. Opravdu to byla hodina s velkým H. Ale bohužel se vždy tak nezadaří. Ne každé učivo je tak záživné. Učitel by měl sice podat učivo tak, aby žáky zaujalo, ale vždy to, podle mého

názoru, nejde. Musím si asi najít v každém učivu nějakou zajímavost, aby to ty žáky chytlo, a teprve potom mohu vykládat novou látku.

Čtrnáctý den: Já už opravdu nevím, jak dál s 2. A. Věřím, že je střídavý proud moc nezajímá, proto jsem si nechala na závěr mé praxe v této třídě učivo o elektrárnách, zvláště jaderných. Vždyť se o tom všude mluví. Donesla jsem jim všelijaké materiály o Černobylu a Temelínu a opravdu jsem se na hodinu těšila. Jak jsem byla naivní! Vůbec je to nezajímalo. Kde byla chyba? Na mé straně – nebo je to tou třídou?

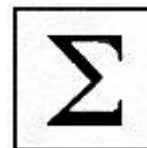
Poslední den: Opravdu poslední. Ani nevím, jak jsem těmi třídami prošla. Připadalo mi, že jsem vešla do třídy a už zvonilo na přestávku. Když jsem chodila po jednotlivých třídách, musela jsem se držet, aby mi nevyhrkly slzy. Jeden kluk mi dokonce podal ruku a poděkoval mi. Nejhorší bylo, že jsem si ho za celou dobu mé praxe vůbec nevšimla. Že bych tam přece jen nebyla až tak zbytečně? Moc bych si přála, aby si žáci z mých hodin aspoň něco odnesli. Opravdu jsem se snažila, i když to bylo někdy hodně těžké. A i kdyby si oni na mě už nikdy nevzpomněli, já na ně nezapomenu. Byli mí první žáci, kterým jsem se snažila předávat informace z chemie a fyziky tak, jak jsem to považovala za nejlepší, i když se to pokaždé nepovedlo.

Je pochopitelné, že během 4 týdnů nelze profilovat studenta učitelství tak, aby se stal učitelem. Cílem pedagogických praxí je však v maximální míře toto povolání studentům přiblížit a ukázat v praxi to, co se teoreticky dovídají na didaktických přednáškách.

Po absolvování souvislé pedagogické praxe a na základě výše uvedených splněných povinností je oborový didaktik oprávněn udělit studentovi zápočet.

Shrnutí kapitoly

- Pedagogické praxe v rámci NMgr. studia učitelství organizuje Centrum pregraduálních praxí (popř. referent pro pedagogickou praxi). Náplní jejich práce je styk se školami a organizacemi, na nichž praxe probíhá. Ve spolupráci s vedením Ostravské univerzity, vedením fakult a kateder

vypracovávají plán pedagogických praxí, na jehož realizaci se podílí pracovníci obou center spolu s didaktiky jednotlivých kateder.

- Na Ostravské univerzitě jsou povinni studenti učitelství v rámci NMgr. studia vykonávat 3 typy pedagogických praxí – pedagogickou praxi v rámci obecné didaktiky, pedagogickou praxi průběžnou (průběžnou 1 a průběžnou 2), pedagogickou praxi souvislou.
- Společným znakem všech typů průběžných praxí je spolupráce s hospitovaným učitelem, kterou lze shrnout do fáze přípravné, realizační a hodnotící.
- V průběhu průběžné i souvislé praxe jsou studenti i jejich cviční učitelé plnit určité povinnosti.

Kontrolní otázky a úkoly:

1. Jak se liší svým průběhem Průběžná praxe 1 od Průběžné praxe 2?
2. Kolik hodin musejí studenti odučit v rámci jednoho aprobačního předmětu během souvislé praxe?

Úkoly k textu

1. Vyjmenujte fáze pedagogických praxí.
2. Uveďte alespoň 3 povinnosti studenta absolvujícího průběžnou pedagogickou praxi.

Korespondenční úkoly

Promítněte si libovolný film ze školního prostředí. Vyberte si jednoho z učitelů a pokuste se jej stručně charakterizovat (max. rozsah 1 strana A4, jednoduché řádkování, velikost písma 12).

Citovaná a doporučená literatura

BORŮVKOVÁ, J., ŠULCOVÁ, R. *Příprava, organizace a realizace pedagogických praxí*. UK: Praha, 2002.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995.

PETTY, G. *Moderní vyučování*. Praha: Portál, 1996.

SKALKOVÁ, J. *Za novou kvalitou vyučování*. Brno: Paido, 1995.

ŠIMONÍK, O. *Začínající učitel*. Paido: Brno, 1995.

2 Hospitace v pedagogické praxi

V této kapitole se dozvíte:

- co je hospitace a její základní metoda – pozorování,
- informace o pedagogických kategoriích, které jsou předmětem hospitace.

Po jejím prostudování byste měli být schopni:

- vysvětlit typy hospitace a typy pozorování,
- objasnit rozdíl mezi hospitací nadřízeného orgánu a hospitací studenta učitelství,
- charakterizovat metodiku dílčích částí hospitace.

Klíčová slova kapitoly: typy hospitace, fáze hospitace, předmět hospitace.

Průvodce studiem

Kapitola je věnována především studentům, kteří budou absolvovat průběžnou a souvislou pedagogickou praxi. Obsahem je popis hospitace a její metody – pozorování, které uplatníte jak během průběžné, tak souvislé praxe.

Na zvládnutí této kapitoly budete potřebovat asi 3 hodiny. Věříme, že Vás studium této kapitoly zaujme a budete informace v ní uvedené aplikovat v praxi.

Podstatou průběžné pedagogické praxe je hospitace studentů učitelství u učitele ve výuce. Hlavní metodou hospitace je metoda pozorování. V této kapitole si oba pojmy probereme podrobněji.

2.1 Hospitace v pedagogické praxi

Pojmem hospitace označujeme návštěvu vyučovací hodiny s cílem:

- poznání stavu a úrovně výchovně-vzdělávací práce (začínající učitelé, kolegové, předseda předmětové komise apod.),
- kontrolní činnosti – ředitel školy (zástupce ředitele), školní inspektor.

Hospitaci není nutno provádět fyzicky ve třídě, ale je možné využít i jiných možností. Obecně lze říci, že hospitaci lze realizovat:

- **přímo** – fyzická účast hospitujícího ve třídě. Přímá hospitace má svoje výhody (bezprostřední účast, přímé pozorování) a nevýhody (narušení, popř. ovlivnění VV procesu, je nutno hodnotit bezprostředně, dané situace nelze opakovat),
- **nepřímo** – pozorování výuky prostřednictvím kamery, analýza žákova výkonu (poznámky v sešitě, testy), videonahrávky apod.

Poznámka: Pokud se hospitace provádí kamerou, je nutný souhlas těch, které kamerou snímáme!

Základem hospitace je umění pozorovat. Tomuto umění se musí začínající učitel učit, proto hospitace nesmí být jednorázová a globální (student, který se hospitace zúčastní, musí být vždy upozorněn na to, co má během hospitace sledovat). Hospitující student musí umět nejen pozorovat, ale pozorované jevy také analyzovat a vyvodit adekvátní závěry.

2.2 Typy hospitace

Hlavním cílem hospitace je získání určitých sledovaných informací. Je však také nutno položit si otázku, PROČ a KOHO se hospitace týká.

Jistě nám dáte za pravdu, že hospitace studenta učitelství bude obsahově odlišná od hospitace ředitele školy či jiného kontrolního orgánu. Proto se v následujících částech studijní opory zaměříme na stručné pojednání hospitace kontrolního orgánu a poněkud podrobněji se budeme zabývat hospitací Vás, studentů učitelství.

2.2.1 Hospitace kontrolního orgánu

Kontrolním orgánem máme na mysli ředitele školy (popř. jeho zástupce) nebo školního inspektora. Takováto hospitace by neměla být realizována pouze za účelem kontroly, ale také s cílem pomoci, poradit a v následné diskusi rozebrat proběhnutou vyučovací jednotku.

2.2.1.1 Časová organizace hospitace

Obecně se dá hospitace podle formy rozdělit z časového hlediska na několik skupin:

- krátký náhled do činnosti hospitujícího – informační zjištění momentálního stavu,
- celohodinová přítomnost – sledování výkonu vyučujícího,
- cyklus hospitací u téhož učitele – odměňování, platový postup,
- asistence ve výuce – poznání stylu práce.

2.2.1.2 Metodika dílčích fází hospitace

Příprava hospitace

Je závislá na tom, zda má ředitel stejnou aprobaci, zda se jedná o zkušeného kolegu, zda o problémového učitele (poslední jmenovaná kategorie vyžaduje nejdůslednější přípravu). Nedílnou součástí přípravy hospitace je **předhospitační rozhovor**, který má připravit učitele na to, že k němu půjde nadřizený hospitovat (i když se v odborné literatuře doporučuje oznámit hospitaci až den předem, v praxi se spíše realizuje oznámení hospitace jen několik minut předem. Jen tak hospitující uvidí běžnou vyučovací hodinu). Je žádoucí, aby si hospitující ujasnil s vyučujícím cíl vyučovací hodiny, překontroloval jeho přípravu apod.

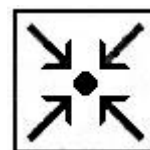
Realizační fáze

Během realizační fáze sleduje hospitující z pohledu časového, obsahového, metodologického a vztahového tyto základní kategorie:

- začátek vyučovací hodiny,
- kontrola domácího úkolu,
- individuální zkoušení žáků,
- výklad nové látky,
- procvičování nové látky,
- zadání domácího úkolu,
- ukončení vyučovací hodiny.

Příklady hospitačních archů najdete na:

- <http://mojeskola.net/files/hospitacni-arch.pdf>

- http://www.ujak.cz/data/sppg/Zaznam_z_hospitace.pdf

Hodnotící fáze

Jen tehdy, když byl řádně proveden pohospitační rozhovor, splnila hospitace svůj cíl. Na rozbor hospitace se musí hospitující řádně připravit. Je nutno:

- prostudovat hospitační záznam,
- vyhodnotit získané poznatky,
- připravit a zformulovat závěr.

Pohospitační rozhovor se nesmí dlouho odkládat. Ideální je realizovat ho týž den, nerušeně a v klidu (zcela nevhodné jsou přestávky). Pohospitační rozhovor by měl vyznít optimisticky. Vyučující by měl odcházet s pocitem, že byla jeho práce pochopena a s pocitem, že hospitující mu radí v jeho vlastním zájmu.

Další částí je vypracování pohospitační zprávy hospitujícím. Učitel, u kterého hospitace probíhá, musí:

- být s hospitací seznámen,
- podepsat pohospitační zprávu (v případě nesouhlasu podepíše, ale zároveň uvede, že s obsahem zprávy nesouhlasí. V takovém případě je ale nutné uvádět konkrétní body a důvody nesouhlasu. Pokud se tak stane, měla by následovat hospitace jiným vedoucím pracovníkem).

2.2.2 Hospitace studentů učitelství

Tento typ hospitace si klade za cíl nabídnout budoucím učitelům ukázky metod, forem a prostředků výuky tak, jak se uskutečňují v reálné vyučovací hodině. Během hospitace si každý z hospitujících vytváří své vlastní názory na práci učitele, které si zapisuje do svého hospitačního archu. Podobu archu určuje oborový didaktik.

2.2.2.1 Pedagogické kategorie, které jsou předmětem hospitace

1. **Formální projev vyučujícího** (verbální mluvený i psaný, grafický projev – včetně úpravy tabule).
2. **Odborné vědomosti** (věcná správnost v obsahu učiva, logické vztahy mezi základními pojmy).
3. **Didaktické znalosti** (důsledná aplikace didaktických principů v praxi).

4. **Organizace VV procesu** (organizace výuky, časový rozvrh hodiny, časová organizace zkoušení, frekvence kladených otázek apod.).

5. **Vztah učitel – žák** (zpětná vazba, kontakt, pedagogický takt, spolupráce se žáky apod.).

Tyto kategorie jsou většinou součástí hospitačních archů, jejichž podobu si určuje oborový didaktik. Nedílnou součástí je prostor pro vlastní názory hospitujícího, celkový dojem, pozitiva a negativa výuky apod. Pro ilustraci uvádíme příklad z KCH:

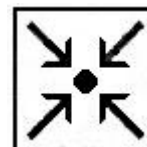
Hospitační arch studentů učitelství

Jméno vyučujícího:

Termín náslechu:

Třída:

Škola:

Pozorování	Hodnocení	Zdůvodnění hodnocení
Formální úroveň projevu		
Motivace k učení		
Věcná správnost		
Organizace výuky		
Aktivizace žáků		
Komunikace se žáky		
Přístup k žákům		
Hodnocení žáků		
Použití názorných pomůcek	ano - ne	
Výsledný dojem		

Nejvíce se mi líbilo:

Nejméně se mi líbilo:

Poznámka:

- Pokud navštěvují studenti během praxe jednoho učitele, jednotlivé body si rozdělí do časového harmonogramu průběžné praxe. V případě hospitace u více učitelů vyplňují studenti vždy všechno.
- Nezbytnou podmínkou efektivní hospitace je analýza studentových

zápisů a navazující diskuse.

2.2.2.2 Rozbor hospitace

Po vyučovací hodině je nutný rozbor, který by měl obsahovat několik fází:

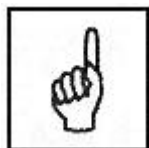
- Analýza vyučovací hodiny. Vyučující by měl analyzovat svůj výkon i výkon žáků a zdůvodnit jednotlivé kroky výuky.
- Diskuse – studenti by měli diskutovat o proběhlé vyučovací hodině, ptát se na případné nejasnosti, diskutovat o tom, jak by dané situace řešili oni.
- Je žádoucí, aby se do diskuse zapojil i oborový didaktik, který je hospitaci přítomen.

2.3 Pozorování

Základem hospitační činnosti je metoda pozorování a následný záznam o této činnosti. Základními druhy pozorování jsou (Skalková, 1985):

- a) přímé pozorování – pozorovatel sleduje bezprostředně vyučovací hodinu,
- b) nepřímé pozorování – pozorovatel používá již hotových výsledků pozorování (viz výše),
- c) zjevné pozorování – pozorované osoby vědí o svém sledování,
- d) skryté pozorování – pozorované osoby nevědí o svém sledování
- e) zúčastněné pozorování – pozorovatel se na určitou dobu začleňuje do života kolektivu, svou skutečnou roli tají,
- f) nezúčastněné pozorování – pozorovatel vystupuje jako nezúčastněná osoba,
- g) krátkodobé pozorování – situační, s dílčími cíli,
- h) dlouhodobé pozorování – pozorování globální, sledování příčinných a podmínkových vztahů.

Podle Gavory (1996) lze rozlišit:

- **pozorování nestrukturované** – pozorování bez předem připraveného škálování. Tento způsob je velmi pružný a umožňuje vstupovat do reality velmi netradičním nerutinním způsobem. Pomocí takového pozorování se většinou odhalují nové, nepředpokládané nebo skryté jevy a souvislosti.
- **pozorování strukturované** – pozorovatel třídí zkoumanou realitu podle

stanovené kategorie do předem připravených pozorovacích archů. Tento systém vede pozorovatele ke spolehlivému a přesnému zmapování daného jevu. Pozorovací archy jsou rovněž snáz vyhodnotitelné.

2.3.1 Nestrukturované pozorování

Má několik variant podle toho, zda pozorovatel zaznamenává všechny jevy nebo provádí selektivní pozorování (vzorky událostí, terénní zápisy, participační pozorování).

Vzorky událostí jsou podrobné písemné záznamy o lidech a prostředích. Nejdůležitějším identifikačním znakem je, že **k nim pozorovatel nezaujímá žádné stanovisko**. Pozorovatel zaznamenává vše tak, jak se událo – bez jakéhokoliv vyjadřování svých názorů a bez vyvozování jakýchkoliv vlastností. Při zhotovování vzorků událostí je třeba dodržovat několik zásad:

- pozorovatel si musí přesně ohraničit, co vlastně bude pozorovat a jaký bude jeho cíl pozorování. Pozorovatel se soustřeďuje pouze na několik osob a pozorování netrvá dlouho (tzv. minimální situace),
- pozorovatel musí pozorovat situaci vcelku a musí zaznamenat přesný sled událostí,
- z pozorování se zhotovuje záznam, který musí být přesný – záznam může být verbální nebo škálovaný.

Terénní zápisy – od vzorků událostí se liší tím, že pozorovatel nezapisuje vše, ale vybírá si jen určité věci a jevy, kterým chce věnovat pozornost. Pozorovatel sám rozhoduje, co je důležité a co ne. Pozorování je doplňováno o vlastní komentář. Při zhotovování terénních zápisů se musí pozorovatel řídit otázkami:

- Kdo?
- Co?
- Kde?
- Kdy?
- Jak dlouho (často)?
- Jakým způsobem?
- **Proč?**

Poslední uvedená otázka ukazuje, že terénní zápis musí obsahovat analýzu pozorovaného jevu.

Participační pozorování je pozorování dlouhodobé. Pozorovatel se snaží získat hluboké poznání zkoumané reality. Podmínkou participačního pozorování je, aby pozorovatel splynul s prostředím.

Průběh participačního pozorování:

1. etapa – zápis pozorovatele (musí být podrobný a obsahovat doslovné výroky),
2. etapa – vytvoření „souhrnného pozorování“ – pozorovatel shrnuje otázky, problémy a formuluje předběžné komentáře,
3. etapa – vytyčení nosných pojmů a teorií,
4. etapa – analýza shromážděného materiálu.

2.3.2 Strukturované pozorování

Pozorovatel začleňuje pozorované jevy do kategorií, které jsou předem určeny. Součástí strukturovaného pozorování je sledování předem stanovených jevů. Proto je možno předem připravit vhodné materiály, především inventáře a pozorovací archy.

2.3.2.1 Inventáře

Inventáře jsou nejjednoduššími pozorovacími archy. Obsahují seznam prvků (jevů, činností), které se mohou v pozorování vyskytovat.

Příklad:

	ano	ne
výukový program		
diaprojektor		
demonstrační pokus		
výpočetní úloha		
aplikační příklad		
práce s učebnicí		
model		

2.3.2.2 Pozorovací systémy

Pozorovací systémy jsou komplexnější nástroje, které obsahují podrobný popis pozorovaných kategorií. Pozorovací systém má dvě fáze: průběh pozorování a jeho vyhodnocení.

1. Průběh pozorování

Uskutečňuje se přímo nebo nepřímo a dělí se na:

- časové – v určitém časovém rozsahu (např. 10 sekund) se zapíše výskyt určité kategorie,
- přirozené – kódování podle přirozeně se měnících kategorií. Pozorovatel udělá nový záznam vždy na začátku každé kategorie.

2. Vyhodnocení pozorování

Jedná se v podstatě o analýzu pozorovacího archu, která se může uskutečnit metodou frekvenční nebo sekvenční:

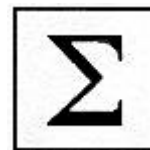
- frekvenční – zjišťuje se časovost výskytu jednotlivých kategorií,
- sekvenční – zjišťuje se pouze existence jednotlivých kategorií.

Shrnutí kapitoly

- Pojmem hospitalice označujeme návštěvu vyučovací hodiny s cílem poznání stavu a úrovně výchovně-vzdělávací práce (začínající učitelé, kolegové, předseda předmětové komise apod.) a kontrolní činnosti – ředitel školy (zástupce ředitele), školní inspektor.
- Obecně lze říci, že probíhají dva typy hospitalice – hospitalice kontrolního orgánu a hospitalice studentů učitelství. Každá z uvedených hospitalic se liší svým obsahem i organizací. Nedílnou součástí je rozbor hospitalic.
- Základní metodou hospitalice je pozorování, které lze klasifikovat z různých hledisek, např. na strukturované a nestrukturované.

Kontrolní otázky a úkoly:

1. Které pedagogické kategorie jsou předmětem pozorování při hospitalici studentů učitelství?
2. Jaký je rozdíl mezi strukturovaným a nestrukturovaným pozorováním?
3. Z jakých částí se skládá pohospitační rozhovor?

Korespondenční úkol

1. V předcházející kapitole jste měli v rámci korespondenčního úkolu charakterizovat učitele ze zvoleného filmu. V této kapitole se pokuste o „nepřímou hospitaci“ u tohoto učitele a na jejím základě vyplňte hospitační arch, který je uveden v této kapitole.

Citovaná a doporučená literatura

SKALKOVÁ, J. *Za novou kvalitu vyučování*. Brno: Paido, 1995.

GAVORA, P. *Výzkumné metody v pedagogice*. Brno: Paido, 1996.

PETTY, G. *Moderní vyučování*. Praha: Portál, 1996.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995.

3 Souvislá pedagogická praxe

V této kapitole se dozvíte:

- co je cílem souvislé pedagogické praxe,
- jak by se měli učitel praxe a vedení fakultní školy připravit na studentův příchod,
- na co, kromě samotné výuky, by se měl učitel praxe při vedení studenta zaměřit.

Po jejím prostudování byste měli být schopni:

- vysvětlit, v čem spočívá Vaše úloha v průběhu souvislé pedagogické praxe,
- objasnit studentovi základy všech oblastí práce učitele,
- vytvořit studentovi takové podmínky pro vykonání souvislé praxe, aby byla co nejefektivnější.

Klíčová slova kapitoly: požadavky, učitel praxe, rozvrh hodin, bezpečnost práce, odpovědnost za škody, povinnosti učitele, jednání s rodiči, příprava na hodinu.

Průvodce studiem

Obsahem této kapitoly je zlehčeně řečeno všechno, s čím se běžně setkáváte, a co máte jako zkušený pedagogové dokonale zažité. Množství všech činností a povinností současného učitele však povážlivě narůstá a vybrat z nich to nejpodstatnější, s čím by se měl během krátké souvislé praxe seznámit i student, kterého povedete, může být překvapivě obtížné a časově náročné. Stejně jako je nejčastější chybou začínajícího učitele pokoušet se předat žákům všechny nabyté vědomosti, stává se, že podobné nutkání má také učitel praxe vůči studentovi. Berte tedy tuto kapitolu nikoli jako pokus učit Vás něco, co jistě sami dokonale zvládáte, nýbrž jako pomoc při výběru toho nejpodstatnějšího. Na zvládnutí této kapitoly budete potřebovat asi 4 hodiny, tak se pohodlně usadte a nenechte se nikým a ničím rušit.

Role učitele se v poslední době výrazně mění. Mnoho změn je zaváděno postupně, a Vy, jakožto zkušený učitelé, máte dostatek času se jim přizpůsobit, což paradoxně může způsobit, že je můžete vnímat jako méně radikální, než ve skutečnosti jsou. Naproti tomu však mezi odbornou i neodbornou veřejností nejsou výjimkou názory, že dnešní školství není o ničem jiném než o dialogu s žákem, kterým si obě strany ulehčují práci. Student, či téměř absolvent oboru učitelství, pak má představu o svém budoucím povolání zkreslenou ještě více, a to o vlastní nedávnou zkušenost v roli žáka. Možná Vám tedy přijde vhod menší shrnutí, v němž upozorníme na nejdůležitější požadavky na (nejen) začínajícího učitele.

3.1 Požadavky na studenty

V průběhu souvislé pedagogické praxe se má student seznámit se školou jako výchovně-vzdělávací institucí, s „chodem školy“, průběhem vyučování, povinnostmi pracovníků školy, zaměřením školy a studentů, s vybaveností kabinetů, učeben, s didaktickou technikou, s učebnicemi a literaturou, s dokumenty školy. Před nástupem na souvislou pedagogickou praxi obdrží studenti metodický list (Musiolová, 2010), který upřesňuje požadavky na praxi.

3.1.1 Instrukce k realizaci praxe:

Dokumentace k praxi je Vám k dispozici na portálu FF pod odkazem Studium – Praxe. Před začátkem praxe se seznamte se všemi dokumenty k praxi!

Studenti si sami vyhledají místo k vykonávání praxe. E-mailem požádají o schválení příslušného garanta praxe na katedře (v případě dvou aprobací požádají oba garanty praxe), přesně podle Přílohy č. 1 tohoto instruktážního dopisu. Garant/i praxe elektronickou formou potvrdí schválení praxe.

Po schválení garantem/ty praxe se spojte s vedením školy, doneste potřebnou dokumentaci a výkon praxe si dojednejte.

Před nástupem na praxi se do příslušného termínu dostavíte v úředních hodinách k Ing. Radce Musiolové na FF, Tř. ČS. legií 9, kancelář č. 111, s těmito potvrzenými dokumenty: **2x Smlouva o odborné praxi** a **1x Žádost o umožnění praxe**. Postup k vyplnění dokumentace viz níže.

Dokumenty: Žádost o umožnění praxe (tento dokument slouží jako závazný podklad pro vypracování Dohody o provedení práce dle § 75 ZP pro Vaše cvičné učitele) a Smlouvu o zabezpečení odborné praxe (tento dokument se uzavírá z důvodu legalizace Vašeho pobytu v organizaci po dobu výkonu praxe, slouží jako podklad pro pojištění) **si otevřete a doplňte následující údaje:**

Žádost o umožnění praxe: Vaše jméno a příjmení, osobní číslo, kontaktní telefonické spojení na Vás, dále po dohodě na SŠ dopište jméno a příjmení cvičných učitelů, u nichž budete realizovat praxi + aprobace, adresu a kontakt na střední školu. Následně si nechejte žádost podepsat a orazit vedením SŠ.

Smlouva o zabezpečení odborné praxe: 1. strana smlouvy – název SŠ, statutární zástupce organizace, adresa organizace, IČ a termín praxe; Příloha 1 – Vaše jméno a příjmení, osobní číslo, termín praxe; Příloha 2 – Vaše jméno a příjmení, osobní číslo, bydliště, kontaktní telefonické spojení na Vás.

Doplňenou Smlouvu o zabezpečení odborné praxe vytiskněte 2× (včetně příloh), doplněnou Žádost o umožnění praxe vytiskněte 1×, doneste na organizaci a nechte si dokumenty potvrdit. S těmito dokumenty se dostavíte na FF. Dopis pro vedení organizace a cvičné učitele praxe, Metodické a organizační pokyny, Hodnotící dotazník pro cvičného učitele praxe 1× vytisknete a odevzdáte na organizaci.

Dle odkazů v Příloze 2 Smlouvy o zabezpečení odborné praxe si vyhledejte plné znění zákona č. 101/2000 Sb. (informace o zákonu č. 101/2000 Sb. naleznete na portálu FF – Studium – Praxe, pod odkazem Dokumenty) a seznamte se s ním, stvrďte toto svým podpisem a doplňte datum.

Před začátkem praxe se důkladně seznamte s těmito dokumenty: Metodické a organizační pokyny; Podklad pro tvorbu portfolia praxe; Zápočtová listina.

Do tří dnů po nástupu na praxi zašlete elektronicky svůj rozvrh oborovým didaktikům obou aprobací na OU a na FF Ing. Musiolové (viz Formulář pro rozvrh).

Zápočty k odborné praxi Vám bude udělovat **oborový didaktik** na základě řádně zpracovaných výstupů.

Je žádoucí, aby se student absolvující souvislou pedagogickou praxi snažil vyučovat během praxe jinými metodami a formami, než jsou žáci zvyklí (samozřejmě po domluvě s učitelem praxe) a v maximální možné míře se

snažil využívat didaktickou techniku, demonstrační pokusy, názorné praktické ukázky a přírodní materiály ve výuce. Tento poněkud nepřirozený přístup je třeba volit zejména z důvodu omezené délky praxe. Od učitele praxe to vyžaduje velkou dávku tolerance, neboť pro potřeby studenta je někdy nutné dokonce odchýlit se od tematického plánu. Povinností studentů během souvislé pedagogické praxe jsou shrnuty v metodickém pokynu CPP.

3.2 Požadavky na učitele praxe

Požadavky na učitele praxe z velké části vychází z požadavků na studenty. My v této podkapitole k administrativním záležitostem připojíme i nejdůležitější body z oblasti pedagogické.

3.2.1 Administrativní zajištění souvislé praxe

Před zahájením souvislé pedagogické praxe by si student měl vyřídit veškeré formality, a to zejména s vedením školy. Často se ovšem stává, že si student domluví souvislou praxi přímo s učitelem a vedení školy „obejde“. Ve vlastním zájmu byste si jako učitelé praxe měli u ředitele školy ověřit, zda je o praxi studenta informován a zda mu student předložil k podpisu potřebné dokumenty. Jedná se zejména o:

- žádost o realizaci souvislé pedagogické praxe,
- smlouvu s příslušnou univerzitou o zabezpečení praxe (může být rámcová a platná pro všechny studenty dané univerzity na školní rok).

Vy sami (učitelé praxe) pak budete mít **smlouvu s příslušnou univerzitou** (nejčastěji dohodu o provedení práce), v níž budou stanoveny Vaše povinnosti, ale také samozřejmě například dohodnutá odměna. Pro případ, že je seznam Vašich povinností stanoven vágně nebo vůbec, jsme pro Vás připravili tuto oporu, ovšem zároveň doporučujeme vyžádat si od oborového didaktika metodický pokyn k vedení praxe. Vám to usnadní práci a univerzitě možná pomůže získat od Vás to, co si představuje. V případě praxe zajišťované Centrem pregraduálních praxí Ostravské univerzity byste měli obdržet tyto dokumenty:

- Dopis pro cvičné učitele praxe
- Metodické pokyny pro vedení praxe

- Osnovu závěrečného hodnocení cvičným učitelem

Všechny tři výše uvedené dokumenty naleznete jako přílohu k této studijní opoře.

3.2.2 Odpovědnost a bezpečnost studenta během souvislé pedagogické praxe

Zejména v bodech, které zahrnují plnění nějaké nepřímé pedagogické činnosti, je třeba vždy nejprve dohodnout pravidla s vedením školy. Student vykonávající na škole souvislou praxi **k ní není v žádném pracovním poměru a není tedy možné na něj přenášet jakoukoli odpovědnost některého z učitelů**. V případě držení dozoru, exkurzí či vycházek by měl pouze duplovat práci učitele praxe, případně vykonávat všechny tyto činnosti samostatně, ale pod jeho dohledem. Učitel praxe by měl naopak daný čas využít k tomu, aby studentovi okomentoval veškeré dění související s danou akcí, informoval ho o možných problémech a typických situacích, k nimž při plnění nepřímé pedagogické povinnosti dochází.

Pozor: v zájmu učitele praxe by nikdy nemělo dojít k situaci, kdy praktikující student zůstane s žáky sám. Jednak z výše uvedených důvodů, ale samozřejmě také proto, že je Vaším úkolem hodnotit práci studenta a následně s ním provést rozbor prováděné činnosti (nejen výuky). Nezapomínejte, že v případě zranění žáka či jiného problému byste to byli Vy, kdo nedodržel povinnost a na žáka nedohlížel.

Před zahájením souvislé pedagogické praxe by měl být student prokazatelně **proškolen** odpovědnými pracovníky **v oblasti bezpečnosti práce a požární ochrany**. Vedení školy by mělo dále nějakým způsobem ošetřit případné **škody způsobené studentem**, neboť se na něj nemusí vztahovat pojištění, které má škola uzavřené.

Pokud se student účastní porad nebo se učí pracovat s evidenčním systémem školy, dostane se zřejmě do kontaktu s **osobními daty žáků**. I tuto situaci by měl ředitel školy ošetřit souhlasem zákonných zástupců žáků nebo nějakým obecným dokumentem (podobně jako je tomu např. ve fakultních nemocnicích), případně také prohlášením o mlčenlivosti z pohledu praktikujícího studenta.

3.2.3 Rozvrh studenta na praxi

Požadovaný rozsah praxe (počet odučených hodin) ve většině případů zdaleka neodpovídá plnému úvazku učitele praxe (20 odučených hodin v jednom předmětu za dobu trvání praxe). Ten může tudíž často zvolit hodiny/třídy, v nichž bude student praxi vykonávat. Touto volbou je možno následnou praxi výrazně ovlivnit. Učitel praxe by měl vzít v úvahu zejména následující možnosti:

- **Učit v paralelních třídách**

Zejména pokud je v obou třídách různé klima, případně úroveň žáků, má student možnost srovnat odlišnou reakci žáků na stejnou přípravu. Pokud jsou třídy naopak ve všech směrech srovnatelné, získá student zkušenost podobnou zkušenosti starších pedagogů, neboť bude zřejmě na druhou hodinu se stejnou přípravou daleko lépe připraven, získá možnost korekce svých chyb z první hodiny a zároveň daleko větší prostor pro sebereflexi.

- **Učit ve výrazně různých ročnících**

Student má nejen možnost ověřit si efektivitu využití různých forem a metod výuky vzhledem k věku žáků, ale bude lépe schopen uvědomit si své přednosti/nedostatky při výuce různých věkových skupin.

- **Učit na jiném typu školy/v jiném oboru**

Už rozdíl mezi víceletým a čtyřletým gymnaziálním oborem může být velmi výrazný. Přestože student studuje učitelství pro střední školy, při případném zaměstnání na gymnáziu se zřejmě výuce na nižším stupni nevyhne. Některé integrované školy pak nabízejí studium ve zcela jiných oborech. Je třeba si uvědomit, že většina studentů učitelství nikdy nepoznala jiný typ školy než základní školu a gymnázium, možnost seznámit se s rozdílnou kvalitou i mentalitou žáků je zde tedy k nezaplacení.

Poznámka: protože kritériem pro absolvování souvislé praxe je většinou počet odučených hodin, velmi často se stává, že student má tendenci souvislou praxi „urychlit“ a požaduje po učiteli sestavení takového rozvrhu, aby odučil požadovaný počet vyučovacích hodin v co nejkratším čase, nejlépe během jednoho či dvou týdnů. Učiteli pak ve snaze vyhovět studentovi nezbývá, než mu umožnit výuku prakticky ve všech třídách, které má v rozvrhu. Taková souvislá pedagogická praxe však neplní svůj účel, neboť se svou povahou více

blíží praxi průběžně. Student v každé třídě stráví jen minimum hodin, nemá možnost koncepčně pracovat, navázat se třídou vztah a už vůbec nemá zpětnou vazbu o efektivitě svého vyučování.

3.3 Příprava učitele praxe před příchodem studenta

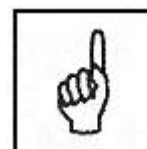
Skutečnost, že student pouze vykonává praxi, a tedy se sám ještě učí, sama o sobě snižuje jeho autoritu ve třídě. Učitel praxe má možnost tento hendikep kompenzovat a studenta podpořit. Nikdy by nemělo dojít k tomu, že bude studenta před žáky kritizovat. Zároveň může minimalizovat negativní projevy zásahu studenta do výuky. Už před příchodem studenta na praxi by měl pracovat s vybranými třídami a stanovit základní pravidla platná po celou dobu trvání praxe. Zde je několik doporučení:

- učitel může informovat třídu, že bude vyžadovat znalost probrané látky stejně, jako by ji třída probrala s ním;
- učitel může plně akceptovat hodnocení, které mu student předá (výsledky zkoušení, písemných prací);
- učitel může informovat žáky, že bude samozřejmě ve všech hodinách přítomen a bude se moci zaměřit na hodnocení takových oblastí výkonu žáků, které obvykle nejsou předmětem hodnocení zejména z časových důvodů. Takové hodnocení může být například slovní a velmi individuální.

☺ Pro zpestření hodin se může dokonce učitel praxe stát v hodinách vedených praktikantem sám žákem a simulovat typ žáka, který není v dané třídě zastoupen.

3.4 Souvislá praxe z hlediska učitele

Požadavky na konkrétní činnosti učitele praxe jsou obvykle vyjmenovány v pokynech, které obdrží z univerzity, případně přímo ve smlouvě. Bohužel, v praxi se jeho práce velmi často omezuje na stručné rozbory hodin. Přitom přímá pedagogická činnost je jen jednou částí práce učitele, a k tomu tou, na níž přichází z univerzity připraven nejlépe. Rádi bychom tedy zdůraznili některé další oblasti, do nichž by měl učitel praxe studenta zasvětit. Na rozdíl od oblastí dříve vyjmenovaných v se jedná skutečně o oblasti, jejichž znalost

považujeme (spolu se znalostí pedagogických dokumentů a legislativy) za nezbytnou.

Pozor: pravomoci ředitele školy stanovit či přizpůsobit pravidla platná v různých oblastech organizace vzdělávacího procesu jsou poměrně velké, a je tedy možné, že co Vy považujete za kánon a jedinou správnou možnost, se na jiné škole děje jinak. Pokuste se proto ze stejné perspektivy tlumočit problematiku jednotlivých činností a pravidel i studentům. Pokud pak sami nemáte zkušenosti s prací na jiné škole, zákon ukládá vedení škol zveřejňovat většinu nejdůležitějších dokumentů, proto je velmi snadné vyhledat si je a srovnat.

Následující přehledy považujte spíše za osnovu, podle které byste mohli studenta seznámit s těmi nejzákladnějšími činnostmi a povinnostmi.

3.4.1 Povinnosti běžného učitele

Povinnosti běžného učitele jsou zakotveny v náplni práce, která je součástí pracovní smlouvy. Je to především: tvorba a aktualizace tematického plánu, přímá a nepřímá pedagogická činnost (dozory, pohotovost, konzultace...), klasifikace, jednání s rodiči.

3.4.2 Povinnosti třídního učitele

Povinností učitele je navíc: vést třídní knihu, evidovat absenci žáků, aktualizovat údaje ve školní matrice, připravovat přehledy absence, prospěchu a významných změn pro pedagogické porady, navrhnout výchovná opatření, koordinovat práci jednotlivých učitelů, podílet se na organizaci školních akcí, jednat s rodiči.

3.5 Organizace školy

Je třeba si uvědomit, že student byl na střední škole zřejmě naposledy jako žák, a to už je jednak poměrně dávno, a jednak viděl celou organizační strukturu ze zcela jiného úhlu pohledu. Po absolvování pedagogické praxe by měl student rozhodně vědět, jaká je alespoň obecně náplň práce většiny pracovníků a měl by získat jasnou představu o všech akcích, které v průběhu roku hrají v provozu školy významnou roli.

Přinášíme stručný přehled pracovních pozic a nejdůležitějších událostí, samozřejmě spíše jako metodickou pomůcku než jako novou informaci ☺

3.5.1 Pracovní pozice na škole:

Vedení školy – může kromě ředitele a zástupce(ů) zahrnovat např. vedoucí školní jídelny nebo vedoucího pracovního výcviku.

Školské poradenské pracoviště – v plné sestavě je složeno z metodika prevence sociálně patologických jevů, kariérního poradce a školního psychologa. V případě, že škola nemá psychologa, plní jeho roli výchovný poradce.

Koordinátor/metodik ICT

Koordinátor ŠVP

Koordinátor EVVO (environmentální výchovy)

Administrativní pracovníci – personalista, sekretářka, hospodářka

Ekonomický úsek – účetní, ekonom

3.5.2 Organizace školního roku:

Zahájení školního roku, přípravný týden

Podzimní termín maturitních zkoušek

Podzimní prázdniny

Čtvrtletní klasifikace

Vánoční prázdniny

Pololetní klasifikace

Jarní prázdniny

Přijímací řízení

Maturity

Závěrečná klasifikace

Období mezi závěrečnou klasifikací a vydáním vysvědčení – specifika

3.5.3 Porady

V případě, že ředitel školy povolí účast studenta na pedagogické poradě, měl by se jí nejen zúčastnit, ale v ideálním případě si také připravit paralelně s Vámi potřebné podklady, přestože prezentovat je zřejmě budete Vy.

Nezapomínejte, že by ředitel školy měl ošetřit jeho případné nakládání s osobními daty žáků.

Bez ohledu na to, zda jste třídními učiteli, či nikoli, byste měli studenta seznámit se základy vedení a omlouvání absence, řešení kázeňských problémů, neprospěchu, ale také naopak s postupem při navrhování pochvaly.

3.5.4 Třídní schůzky, jednání s rodiči

Zde doporučujeme velmi obezřetný přístup. Student na praxi není kompetentní jednat se zákonnými zástupci žáka. V případě, že ho chcete přizvat k jednání s rodiči, měl by o tom vědět ředitel školy a rodič by s tím měl předem souhlasit. Rozhodně je nutné řešit podobné situace individuálně. Někdy může přizvání studenta celému jednání prospět (díky jeho názoru např. vnesete do jednání větší objektivitu), jindy může naopak už samotná skutečnost, že „se na žákovi učí nějaký zelenáč“ způsobit nemalé problémy.

Ideálním řešením je zřejmě rozbor několika modelových situací týkajících se jednání s rodiči se studentem o samotě. Může jít například o:

- a. rodič nesouhlasí se známkou z ústního zkoušení (není objektivní);
- b. rodič nesouhlasí se závěrečným hodnocením (pravidla pro odvolání, komisionální přezkoušení);
- c. rodič se domnívá, že jste si na jeho dítě „zasedli“.

V souladu s nejnovějšími trendy je vhodné upozornit studenta na výhody **písemného zápisu** z jednání se zákonným zástupcem. Zákonný zástupce svým podpisem stvrzuje průběh jednání a takový dokument se stává dokladem o správnosti Vašeho postupu. Pokud například na konci roku rodič napadne hodnocení svého dítěte s tím, že nebyl Vámi na zhoršený prospěch upozorněn, je podepsaný zápis z jednání s ním velmi pádným argumentem o opaku.

3.5.5 Přípravy na hodinu

Jako zkušený pedagogové můžete studentům předat spoustu zkušeností s tvorbou příprav, takže snad jen pro inspiraci několik bodů.

- Student si může opatřit šanon, do kterého bude ukládat přípravy podle učiva.
- Student by se měl naučit si po každé hodině do přípravy doplňovat poznámky, co fungovalo a co ne, případně si doplnit reálný časový rozvrh. Zejména

zpočátku bude pro studenta velmi obtížné naplánovat hodinu tak, aby se vešel do 45 minut. I když to napoprvé nevyjde, příště už bude vědět.

- V dnešní době se předpokládá, že učitel bude hojně využívat internet, zejména jako zdroj materiálů pro výuku. Je velmi radno vytvořit si paralelu papírového šanonu v počítači a ukládat do něj vše, co vytvoříte nebo najdete.

3.5.6 Nejčastější chyby a problémy studentů

Chyby a problémy studentů učitelství se do určité míry liší od chyb, kterých se dopouští učitelé s delší praxí. Zde je několik nejtypičtějších:

a) Příliš akademický přístup

Studenti učitelství se dostávají na praxi v době, kdy již přivykli mnohdy velmi vysokým požadavkům univerzity na množství nabytých znalostí a akademický přístup ke studiu. Při provádění souvislé praxe pak mají sklony tento přístup vysokoškolských pedagogů napodobovat. Je nezbytné, aby si hned zpočátku uvědomili roli středoškolského učitele, která se již dávno posunula z role „předavače informací“ na „motivátora“. Obzvláště od mladého učitele pak žáci čekají moderní přístup, a pokud je v tomto ohledu zklame, je během krátkého období praxe prakticky nemožné vytvořené klima opravit. Role cvičného učitele zde spočívá v tom, že využije své zkušenosti, aby pomohl studentovi realisticky odhadnout množství látky, kterou chce s žáky probrat, a také v tom, že přiměje studenta využívat ze začátku moderní formy a metody výuky a případnou typickou přednášku naplánuje na pozdější část praxe.

b) Autorita a osobnost

Cvičný učitel by měl v určité fázi praxe provést se studentem hodnocení zaměřené na osobnost studenta. Ten by měl včas sebereflexí a s pomocí cvičného učitele například odhalit, zda má sklony k autoritativnímu, demokratickému či liberálnímu způsobu vedení výuky. Teoretické znalosti studentů jsou takové, že by měli být schopni i dalších způsobů dělení osobnosti učitele. Během praxe mají ideální možnost uplatnit teoretické znalosti v praxi a sami sebe zařadit. Ve zbývajících částech praxe pak může v sebereflexi pokračovat, případně se cvičně pokusit o změnu přístupu.

c) Hodnocení

Ve třídách, kde bude student praktikovat, máte určitě nastavený svůj systém hodnocení. Ten samozřejmě může student převzít a přizpůsobit se mu, ale to

mu zabrání vyzkoušet si různé možnosti a způsoby hodnocení. Dohodněte se s třídou (i se studentem), že po dobu konání praxe bude systém hodnocení nastaven jinak. Student by si měl rozhodně vyzkoušet využít sebehodnocení žáků a vzájemné hodnocení v rámci třídy.

Pozor: jedna i druhá varianta může přinést problémy. Záleží na citlivém posouzení klimatu třídy i na způsobu, jakým jim případnou změnu oznámíte. V extrémním případě se Vám může stát, že třídě bude některý z nových způsobů hodnocení vyhovovat a žáci ho budou žádat i po Vás. Samozřejmě nemůžete dlouhodobě nastavit systém hodnocení, který není v souladu se ŠVP a školním řádem Vaší školy.

Z organizace praxe vyplývá, že student nebude mít možnost provádět **pololetní či závěrečnou klasifikaci**. I zde je možné zařadit modelové situace a nechat studenta řešit hypotetické problémy alespoň během dialogu s Vámi.

- **Žáci považují Vaše hodnocení za nespravedlivé**

Poučte studenta o tom, za jakých podmínek může žák nebo jeho zákonný zástupce známku napadnout a vyžádat si komisionální přezkoušení (§69 odst. 9 školského zákona).

- **Žáci se pokouší vypočítat si své hodnocení jako průměr všech obdržených známek**

Upozorněte studenta, že tomuto problému lze nejlépe předejít správným nastavením pravidel hned na začátku školního roku.

- **Kdy žáka nehodnotit/neklasifikovat**

Pro tuto situaci by škola měla mít stanovená pravidla ve školním řádu. Jednou z možností je například stanovení počtu hodin povolené absence v rámci daného předmětu. Při překročení tohoto limitu má učitel právo/povinnost žáka neklasifikovat. Je třeba postupovat v rámci stanovených pravidel, ale zároveň posuzovat každý případ individuálně.

3.5.7 Několik dalších úkolů pro studenta při nedostatku reálných problémů (kéž byste tuto podkapitolku mohli využít)

Na základě častých dotazů studentů-praktikantů jsme vytvořili seznam problémových situací a otázek vyplývajících z průběhu vyučování, které by se žáci měli naučit alespoň částečně řešit. Ideální je samozřejmě využít zážitkovou metodu a nasimulovat podobnou situaci přímo ve třídě, v některých

případech by to však mohlo být kontraproduktivní. Zde hraje velmi podstatnou roli klima třídy a její vztah s učitelem praxe. Pokud máte sebemenší pochyby, raději se omezte na bezpečí kabinetu.

a. Nepozorný žák

Ve většině případů bohužel není třeba simulovat. Student by si však měl uvědomit, jaké má reálné prostředky pro ukáznění extrémně nepozorného žáka v závislosti na jeho věku. Mohu žáka vykázat z učebny? Jakému riziku se vystavuji, když to udělám? Jaké dokumenty tuto problematiku upravují?

(<http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/3142/VYKAZANI-Z-VYUKY-ZAMYSLENI-A-PRIKLAD-Z-ANGLICKEHO-PROSTREDI.html/>)

b. Žák vyžaduje, aby byl v průběhu hodiny uvolněn na toaletu

Může následovat zobecnění: za jakých podmínek mohu žáka uvolnit z výuky? Ze kterého dokumentu se podobná pravidla dozvím?

(Školní řád, osobní složka žáka s případným lékařským potvrzením.)

c. Žák nesouhlasí s hodnocením

Jaká jsou v tomto ohledu práva žáků, případně zákonných zástupců? Jaká jsou práva učitele? Je možné navodit různé situace: žák nesouhlasí se známkou z testu, žák nesouhlasí s pololetní/závěrečnou klasifikací.

(Možnost napadnout známku, komisionální přezkoušení.)

d. Žák nesouhlasí s výkladem látky

Nejistota začínajících učitelů často provokuje žáky k polemice, či dokonce nesouhlasu. Jak z takové situace vyjít s čistým štítem?

e. Žák odmítá plnit zadaný úkol/psát písemnou práci

Např.: žák se vrací po týdenní absenci, která však byla dopředu nahlášená. Onen týden strávil s rodiči v Alpách. Vy máte na tento den naplánovanou písemnou práci, kterou žák odmítne psát s tím, že o ní nevěděl a nemohl se připravit (důležitost nastavit na začátku roku pravidla hodnocení v konkrétní třídě, pravidla hodnocení v ŠVP, potřeba komunikace s žáky i rodiči).

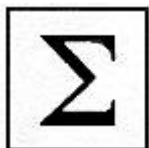
Možné úkoly pro studenty praxe:

a. Žák Vás na začátku hodiny požádá o uvolnění po dvaceti minutách s tím, že odchází k lékaři.

- Můžete ho uvolnit? A za jakých podmínek?
- Ve kterém dokumentu najdete pravidla pro uvolňování žáků?

- b. Ředitel školy po Vás chce, abyste si vzali na starosti sklad učebnic.
- Musíte souhlasit, nebo ne? Hrozí Vám postih, když odmítnete? Náleží Vám za podobnou práci nějaká odměna?
 - Ze kterých dokumentů to zjistíte? (Náplň práce – pracovní smlouva, kolektivní smlouva.)
- c. Během hodiny jste získali pocit, že jeden z žáků je opilý nebo pod vlivem nějaké návykové látky.
- Jak se zachováte?
 - Který dokument Vám říká, jak v podobném případě jednat?
- (Školní řád.)

Shrnutí kapitoly

- Požadavky na studenty přicházející na praxi jsou popsány v dokumentech, které obdržíte spolu s žádostí o umožnění praxe.
- Požadavky na učitele praxe jsou různé povahy. Kromě vedení studenta z hlediska pedagogického a didaktického by učitel neměl zapomínat na administrativu a vždy jednat v součinnosti s vedením školy. Správným naplánováním praxe může učitel výrazně zvýšit její efektivitu.
- Někdy se může stát, že se student během praxe nesetká s dostatečným množstvím reálných problémů. Nebojte se jim nějaké nasimulovat.

Korespondenční úkol

Vytvořte dva fiktivní žáky jako prototypy problémových žáků. Připravte si několik modelových situací, v nichž se jejich problémovost projeví, a to včetně typických replik.

Doporučená literatura

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

ČÁP, J. - MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X.

MUSIOLOVÁ, R. *Instruktaž k pedagogické praxi*. Ostrava: FF OU. Písemná korespondence, 2010.

4 Pedagogické dokumenty

V této kapitole se dozvíte:

- jaké jsou nejčastější problémy začínajících učitelů v souvislosti s pedagogickou dokumentací,
- které zákony jsou pro výkon učitelského povolání klíčové,
- jak se v současné době řeší problematika pracovní doby pedagogických pracovníků.

Po jejím prostudování byste měli být schopni:

- zvolit, na které části pedagogické dokumentace se při vedení studentů zaměřit,
- objasnit studentovi základy pracovně-právních vztahů z pohledu pedagogických zaměstnanců,
- vysvětlit studentům možné přístupy k evidenci pracovní doby, placení neúvazkových hodin atp.

Klíčová slova kapitoly: pedagogické dokumenty, třídní kniha, ŠVP, přímá a nepřímá pedagogická činnost, pracovní doba, přespočetné hodiny.

Průvodce studiem

Souvislá pedagogická praxe je pro studenty učitelství první možností dlouhodoběji si osahat práci učitele. Často se však zapomíná na to, že samotná výuka tvoří jen jednu její část. Učitelé praxe se zaměřují především na přípravy a následné hodnocení hodin a neuvědomují si, že stejně šokující může být pro studenty střet s ostatními povinnostmi učitele, legislativou a pracovně právními záležitostmi. V této kapitole bychom Vám tedy chtěli navrhnout či připomenout, s čím vším by se v IDEÁLNÍM případě měli studenti během souvislé praxe seznámit. V ideálním případě proto, že si zároveň velmi dobře uvědomujeme, že za současných podmínek by to od Vás vyžadovalo obrovské úsilí a penzum práce za minimální finanční odměnu.

Na zvládnutí této kapitoly budete potřebovat asi 6 hodin.

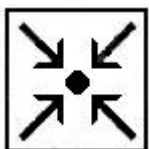

Od učitelů praxe se očekává, že za minimální finanční odměnu seznámí studenta se všemi aspekty povolání učitele. Povinnosti učitelů se mohou škola od školy lišit, Vy byste však měli být schopni studentům předat alespoň základní informace o problematice pracovní doby nebo legislativě používané ve školství. Protože jste sami velmi zkušení pedagogové a s většinou z následujících dokumentů se po mnoho let každodenně setkáváte, považujte i tuto kapitolu spíše za pokus vytrhnout Vás z možné provozní slepoty a upozornit na problematické aspekty pedagogické dokumentace a legislativy, které by studentům mohly hodně ztížit začátky.

4.1 Třídní kniha

Pro zápis do standardní třídní knihy neexistuje žádný vyloženě závazný předpis, narazíte jen na metodické pokyny, případně na pravidla stanovená na konkrétní škole, ta se však vzhledem k jednotným tiskopisům prakticky neliší. V poslední době některé školy přechází na tzv. elektronickou třídní knihu (umožňuje například program Bakaláři), a to buď jako jedinou možnost, nebo paralelně s klasickou papírovou. V takovém případě se po učiteli vyžaduje přepisování záznamu do elektronické podoby. Výhodou je zabezpečení dat při případné ztrátě TK i snadné výkaznictví absence a odučených hodin. Při vedení studenta na praxi je důležité zasvětit ho zejména do následujících činností:

- správný zápis hodiny v závislosti na ŠVP,
- správný zápis absence, pravidla pro její omlouvání (školní řád),
- číslování běžných hodin, přesunutých, suplovaných (zřejmě popsáno ve vnitřním řádu školy),
- elektronická třídní kniha (pokud ji škola vede), práce s daty,
- třídní kniha z pohledu třídního učitele (vykazování absence, kontrola odučených hodin).

4.1.1 Nejčastější chyby začínajících učitelů:

a. Příliš obecný a neurčitý zápis

Upozorněte studenty na to, že vhodně a jasně zapsané učivo pomůže i jim samotným. Než zapsat 3× USA, je daleko výhodnější zapsat:

Č. hodiny Učivo

24 1.8 Geografie USA – obecný přehled (základní data a info)

25 1.8 Geografie USA – shlédnutí filmu Národní parky

26 1.8 Geografie USA – nabídka cestovní agentury na poznávací zájezd

Takový zápis značně usnadní orientaci, například při zkoušení nebo při plánování písemné práce. Tento postup rovněž pomůže s přípravou kolegům, kteří by učitele případně mohli zastupovat, a vedení bude schopno velmi snadno provést kontrolu souladu výuky s tematickým plánem (ŠVP).

b. Kontrola absence prováděná striktně na začátku hodiny

Kontrolou absence lze ztratit až několik minut, zvláště pokud učitel žáky ještě dobře nezná. Doporučujeme tuto činnost skloubit s opakováním/procvičováním látky. Místo aby žák odpovídal na otázku, zda je přítomen, dostane jednoduše otázku týkající se učiva.

Upozorníte studenta, že může také zapisovat, např. v době, kdy žáci samostatně pracují.

4.2 Školská matrika

Povinnosti třídního učitele se velmi často opomíjejí. Pokud jím sami jste, jste zřejmě jedinou možností studenta dostat se k následujícím informacím: evidované položky, software pro evidenci, možnost vytváření a tisku sestav (seznamů žáků, známek).

4.3 RVP a ŠVP

Přechod z klasických osnov na ŠVP vlastně ještě stále není ukončen. V praxi to znamená, že ne všichni učitelé jsou s tímto dokumentem prakticky sžití. Student učitelství, který bude přicházet z univerzity pravděpodobně pouze s teoretickou znalostí ŠVP, se tedy ocitne v podobné situaci. Vzhledem k tomu, že si bude sám plánovat výuku, doporučujeme, abyste mu zadali seznámení se s ŠVP Vaší školy za úkol ještě před zahájením praxe.

4.4 Jiné dokumenty

Student se připravuje nejen na výchovně-vzdělávací proces, ale také na výkon povolání. Jak jsme však již zmínili výše, dokumenty na různých školách se

mohou (a budou) lišit. Je nezbytné, aby student věděl, co ve kterém dokumentu najde.

- **kolektivní smlouva** (v případě, že na škole funguje odborová organizace), např. pracovní doba, plán čerpání dovolené, DVPP, zabezpečení stravování;
- **školní řád**, např. pravidla hodnocení (součástí i ŠVP), práva a povinnosti žáků, pravidla pro omlouvání absence;
- **provozní řád**, např. rozpis začátků a konců hodin, pravidla provozu školní jídelny, školního hřiště apod. Provozní řád někdy obsahuje jako jednu ze svých částí školní řád. V případě, že na škole nepůsobí odborová organizace, jsou v něm popsány body, které jinak naleznete v kolektivní smlouvě.

Několik příkladů školního, respektive provozního řádu:

- <http://www.gybu.cz/oskole/skrad.asp>
- http://www.gymso.cz/storage/1220038930_sb_skolni_rad.pdf
- <http://www.oukrenovice.cz/LinkClick.aspx?fileticket=IqkH3sjuC%2bI%3d&tabid=3857&mid=7040>
- http://www.sspkrnov.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=25&Itemid=54

Všimněte si rozdílů mezi výše uvedenými dokumenty, například při řešení neomluvené absence. Je lepší přesně stanovit případná kázeňská opatření (Gymnázium Sokolov), nebo si nechat prostor pro individuální řešení? Jaké jsou výhody i nevýhody obou přístupů?

Pokuste se na internetu vyhledat školní a provozní řády různých škol a srovnat, jak řeší následující problémové situace:

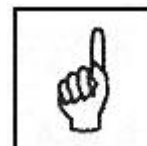
- omlouvání absence u zletilých žáků,
- používání notebooků žáky ve vyučování,
- možnost vykázaní žáka z hodiny,
- opakované pozdní příchody (absence či ne?).

4.5 Legislativa

Tak jako se každý soustružník musí seznámit s manuálem k soustruhu, na kterém pracuje, i učitel by měl znát svůj manuál. Tím jsou bezpochyby (kromě výše uvedených dokumentů dané školy) i níže zmíněné zákony. Pozor, všechny jsou průběžně novelizovány, je tedy vždy nutné seznámit se s platným zněním. Není samozřejmě třeba, aby se je student učil z paměti. I zde zcela postačí, když bude vědět, co ve kterém má hledat.

- zákoník práce č. 262/2006 Sb.,
- školský zákon č. 561/2004 Sb.,
- zákon o pedagogických pracovnících č. 563/2004 Sb.,
- zákon o ochraně osobních údajů 101/2000 Sb.

Veškerou potřebnou legislativu a související dokumenty navíc student najde na webových stránkách MŠMT (www.msmt.cz).

4.5.1 Problematika pracovní doby

Představy veřejnosti o pracovní době pedagogických pracovníků jsou velmi zkreslené a často založené na skutečnosti, že „*sousedka učí na základce a je v jednu doma*“. S podobnými představami často přicházejí i sami studenti učitelství, neboť většina univerzit je zatím systémově v tomto ohledu na výkon povolání nepřipravuje.

V první řadě je třeba si uvědomit, že **zákoník práce** nezná výjimku, kterou by byla nějak upravena pracovní doba učitele. Učitel je tedy standardní zaměstnanec, pro kterého v případě, že je zaměstnán na 100% úvazek, platí, že by měl odpracovat 40 hodin týdně. Těchto 40 hodin se dělí na takzvanou přímou a nepřímou pedagogickou činnost.

4.5.2 Přímá pedagogická činnost

Tímto termínem jsou zjednodušeně řečeno označovány hodiny, které učitel prokazatelně odučí. Při plném úvazku na střední škole je jejich počet stanoven na 21 týdně. Každá hodina, kterou učitel odučí navíc, se považuje za **přespočetnou** a je hrazena 200 % průměrného hodinového výdělku. Ředitel školy může učiteli nařídit odučit až 4 přespočetné hodiny týdně, na dalších dvou se může učitel s ředitelem dohodnout. Nejčastěji je toto využíváno u škol,

kteří mají jiný rozvrh hodin pro sudý a lichý týden. Všechny tyto hodiny však spadají do 40 hodin základní pracovní doby.

Vše výše uvedené se řídí zákonem o pedagogických pracovnících a zákonem o platu. Právní výklad naleznete např. zde:

<http://www.msmt.cz/ministerstvo/pravni-vyklad-k-23-zakona-o-ped-prac-a-8-zakona-o-platu-a-odmene-za-pracovni-pohotovost-v-rozpocetovych-organizacich-a-organech-ve-zneni-zakona-c-563-2004-sb-1>

Přesná pravidla pro stanovení přímé pedagogické činnosti najdete v **Nařízení vlády č. 75/2005 Sb.**

Otázka, která hodina se považuje za přespočetnou, potrápila nejednoho ředitele i učitele. V současné době by se ředitel měl řídit výše uvedeným metodickým pokynem a předem stanovit, které hodiny jsou považovány za přespočetné. Celý systém je poměrně nespravedlivý, protože pokud učitelí odpadnou standardní hodiny, ale přespočetné odučí, stále je dostane zaplacený 200 % průměrného hodinového výdělku, přestože vlastně žádné hodiny navíc neodučil. Učitel má rozvrhem stanovenou přímou vyučovací povinnost na 24 hodin týdně, přičemž jako přespočetné hodiny jsou označeny 4., 5. a 6. hodina v pátek. Na středu je vyhlášeno ředitelské volno a učitelí 3 hodiny odpadnou. Celkově tedy učitel odučí v daný týden pouze 21 hodin, ony přespočetné však odučil, proto je dostane zaplacený 200 % procenty. Za přespočetnou hodinu se nepovažuje hodina, kterou učitel odučí takzvaně **za odpadlou**.

Příklad:

Jiný učitel má rozvrhem stanovenou přímou vyučovací povinnost na 21 hodin týdně. Kvůli onomu středečnímu ředitelskému volnu mu 3 hodiny odpadly. Ve čtvrtek dostane nařízeno odučit kromě vlastního rozvrhu ještě 3 suplované hodiny. Tyto hodiny učí místo oněch dvou odpadlých. V daný týden odučí stanovených 21 hodin, nedostane tedy žádný příplatek.

Někteří ředitelé ještě označují některé suplované hodiny za **dozor**. Nejčastěji jde o hodinu předmětu, na který nemá aprobaci, a na kterou se učitel neměl možnost ani čas připravit. Z jejich pohledu tedy učitel nevykonává přímou vyučovací povinnost, a taková hodina se vůbec nezapočítává do celkového počtu odučených hodin.

Na závěr je nutné zdůraznit, že právě pro neobyčejnou nejednoznačnost a složitost systému se na mnoha školách setkáte s různými přístupy a pravidly. Studenty je pak třeba upozornit, že jako čerství absolventi by měli být při prosazování svých práv týkajících se počtu odučených hodin velmi opatrní a přinejmenším taktní, protože systém na některých školách má k výše uvedenému právnímu ideálu daleko a mnohdy ani vedení netuší, že dělá něco špatně.

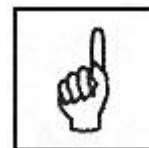
4.5.3 Nepřímá pedagogická činnost

Tímto termínem je označována veškerá činnost, která souvisí s Vaší náplní práce a kterou vykonáváte do celkového počtu 40 hodin týdně. Jedná se například o opravy písemných prací, přípravy na výuku, absolvování porad, účast na komisionálním zkoušení, třídní schůzky a podobně.

Pro **přesčas** platí standardní pravidla daná zákoníkem práce. *Práce přesčas je práce konaná zaměstnancem na příkaz zaměstnavatele nebo s jeho souhlasem nad stanovenou týdenní pracovní dobu a konaná mimo rozvrh pracovních směn.* Za přesčas se považuje například skutečnost, kdy za den odpracujete více než 8 hodin bez ohledu na to, kolik hodin jste odučili. Ředitel školy by rovněž měl učitelům stanovit pracovní dobu (rozvrh pracovních směn). Zde narazíme na několik problémů.

- **Jakési zvykové právo učitelů vykonávat nepřímou pedagogickou činnost doma.** Na spoustě škol ředitelé tolerovali skutečnost, že učitelé nebyli po celých 40 hodin týdně na pracovišti. Ve škole museli být samozřejmě přítomni v době, kdy vyučovali, a museli se účastnit pedagogických porad a třídních schůzek. Tento postup byl až donedávna částečně v rozporu se zákoníkem práce. Ten sice možnost práce doma zná, zaměstnanec však podle zákona pracuje doma na odpovědnost a náklady zaměstnavatele. To by například znamenalo, že by učitelé škola musela hradit spotřebovanou elektrickou energii, což se samozřejmě neděje.

Problém byl nakonec vyřešen poslední novelou zákona o pedagogických pracovnících (159/2010 Sb.), v níž dostal pedagogický pracovník možnost zvolit si, kde a kdy bude vykonávat práci, která není jeho přímou pedagogickou činností, ani s ní přímo nesouvisí.

- Řediteli však stále zůstala možnost stanovit pedagogickým pracovníkům pracovní dobu, kterou musí strávit na pracovišti, a to až na 8 hodin denně.
- Pokud ředitel stanoví učitelům rozvrh pracovních směn na 8 hodin denně, nevyhne se situacím, kdy po nich bude muset vyžadovat, aby pracovali přesčas. Dejme například tomu, že učitel začíná učit na nultou hodinu od 7:00 a na daný den jsou naplánovány třídní schůzky, které končí v 18:30. Učitel by tedy měl odpracovat 11 hodin (půlhodinová povinná přestávka se nezapočítává do pracovní doby). Na jeho kontě přibudou tři přesčasové hodiny. Většina škol pracuje s tak napjatým rozpočtem, že se každý podobný výdaj může proměnit v komplikaci.
 - Zaměstnavatel má povinnost evidovat pracovní dobu zaměstnanců. Některé školy řeší celý problém tím, že nechávají učitele vypisovat tzv. evidenci pracovní doby, kterou jednou za měsíc odevzdávají. Je jen na odpovědnosti ředitele, jestli kontroluje, zda se údaje v evidenci shodují se skutečností.
 - Častým řešením je **pružná pracovní doba**. Ředitel školy stanoví základní pracovní dobu, po kterou zaměstnanec musí být na pracovišti (obvykle výuka, porady a třídní schůzky) a zbývající dobu do celkového počtu 40 hodin týdně (případně až 160 hodin měsíčně při čtyřtýdenním vyrovnávacím období) si zaměstnanec rozvrhne sám. Odpracovanou dobu pak znovu vykáže. V takovém režimu pracuje zaměstnanec přesčas snad jen v případě, že mu ředitel nařídí pracovat déle než 40 hodin týdně (160 měsíčně) nebo když je vyslán na pracovní cestu o víkendu.

4.5.4 Dovolená

Když už se v této podkapitole zmiňujeme o pracovní době, musíme se zmínit o problematice dovolené pedagogických zaměstnanců. Z pohledu legislativy má učitel nárok na **40 dnů dovolené na zotavenou za kalendářní rok**. Protože tento počet nestačí na pokrytí všech dnů prázdnin, objevil se v novém školském zákoně pojem **samostudium**. Učitel může čerpat až **12 dnů samostudia za školní rok**. Celkový počet 52 dnů již většinou postačuje na všechny prázdniny, když počítáme se skutečností, že učitel nastupuje do práce týden před zahájením školního roku. Podle zákoníku práce dovolenou stanovuje zaměstnavatel a zaměstnanec o ni žádá. Při přísném dodržování

tohoto pravidla by Vám měl před každými prázdninami vedoucí pracovník nařídit čerpání dovolené. V praxi to však většinou vypadá tak, že Vám jednoduše dny dovolené odečítá a automaticky počítá s tím, že o prázdninách nepracujete. Počet dnů zbývajících dovolené najdete na takzvané výplatní pásce, kterou každý měsíc dostanete. Ve svém vlastním zájmu byste měli tento údaj průběžně sledovat. Může se totiž stát, že během některých prázdnin nebudete z jakéhokoli důvodu (nemoc, péče o rodinného příslušníka) čerpat dovolenou a nárok na ni Vám nezaniká. V takovém případě byste se měli domluvit s ředitelem školy, kdy by pro něj bylo nejvhodnější, abyste zbývajících dní čerpali (například v mrtvém období na konci června). Nezapomeňte, že čerpání dovolené ve dnech, kdy výuka standardně probíhá, představuje pro školu finanční zátěž (je nutné za chybějícího učitele suplovat). Navíc se snadno můžete dostat do skluzu v tematickém plánu. Proto povolují ředitelé dovolenou mimo období prázdnin je výjimečně.

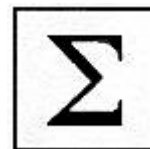
Student na své souvislé pedagogické praxi by měl dodržovat režim běžného pedagogického zaměstnance, ať již je nastaven jakkoli. Student sice není zaměstnancem školy, takže z právního hlediska po něm dodržování výše uvedených pravidel vyžadovat nemůžete, ale jako učitel praxe si takto můžete stanovit pravidla pro její úspěšné absolvování.

Shrnutí kapitoly

- Znalost příslušné legislativy se stává pro povolání učitele nezbytnou.
- Učitel je především zaměstnanec, a kromě školského zákona a vyhlášky pro daný typ školy by tedy měl znát i zákoník práce a předpisy přímo upravující jeho pracovněprávní vztah se zaměstnavatelem.
- Náplň práce učitele není jen přímá vyučovací povinnost.

Kontrolní otázky a úkoly:

1. Jaká je pracovní doba učitele zaměstnaného na plný úvazek?
2. Na kolik dní dovolené a samostudia má učitel nárok?
3. Je možné vykonávat nepřímou pedagogickou činnost doma?
4. Které dokumenty mohou upravovat pravidla provozu školy a některé náležitosti pracovněprávních vztahů mezi školou a učiteli?

Korespondenční úkoly

1. Vyhledejte vyhlášku, která upravuje vzdělávání na Vašem typu školy.
2. Vyhledejte ve školském zákonu paragrafy upravující možnosti a náležitosti konání komisionální zkoušky a porovnejte ho s pravidly uplatňovanými na Vaší škole.

Citovaná a doporučená literatura

MUSIOLOVÁ, R. *Instruktaž k pedagogické praxi*. Ostrava: FF OU. Písemná korespondence, 2010.

5 A slovo závěrem ...

Místo slov závěru bychom rádi uveřejnili pár dobrých rad posluchačům (P) pedagogické praxe, jak byly zpracovány v publikaci od Borůvkové (2002):

- *P si je vědom, že dobrý učitel nemá monopol na vědomosti a nemusí vše vědět. Učitel je kvalifikovaným průvodcem žákova vzdělávání, je odborníkem na to, jak se učit a má žákovi pomáhat se dobře a efektivně učit, ukazovat a snad i řídit cestu k vědění. Není tedy ostuda, když některý poznatek učitel neví (ví přece, kde to najde), ale je špatné, když učitel nic nenaučí.*
- *P nebere výuku přespříliš vážně, neztrácí smysl pro humor, na žáky a studenty se občas usměje, nebojí se zařadit do výuky vtipnou poznámku, obrázek či humornou historku na vhodném místě, avšak nedělá z vyučování frašku.*
- *P se nebojí studentů ani žáků, nebojí se jejich dotazů a připomínek, zamýšlí se nad jejich kritikou. Neznamená to ale, že je hned s každým kamarád, ani že „oceňuje“ žáka, který měl nevhodnou poznámku či dotaz.*
- *P se snaží zařadit do vyučování hru, soutěž, zajímavost, četbu, netradiční metodu či postup. Zájem je nutno nejen vzbudit, ale i udržet.*
- *P se nebojí hospitací učitele, ředitele ani pracovníků kateder – vede si hodinu „po svém“.*
- *P používá zasedací pořádek třídy a vyvolává žáky a studenty jménem, pokusí si co nejvíce jmen zapamatovat. Studenti a žáci nejsou jen anonymní masa.*
- *P vyžaduje od žáků a studentů jistý stupeň kázně, vyžaduje plnění zásad slušného chování a jednání, netrpí násilností, šikanu, hrubé vyjadřování, alkohol, drogy... tyto problémy ihned řeší se svým učitelem praxe.*
- *P se snaží jít vždy příkladem svým žákům a studentům co se týče jeho chování, vhodného oblečení, způsobu vyjadřování (používá zásadně spisovného jazyka) a postojů, vede je k celkovému zdravému životnímu stylu.*

- *P se snaží, aby žáky a studenty opravdu něco naučil – aby nedošlo k tomu, že po skončení souvislé pedagogické praxe musí učitel znovu „odučenou“ látku vysvětlovat znovu.*
- *P se věnuje v hodině nejen své osobě – aby správně a přesně používal odborné termíny, aby mluvil spisovnou češtinou, aby použil v hodině všechny připravené pojmy a postupy, ale také sleduje, zda žáci a studenti dostatečně rozumí tomu, co říká a dělá.*
- *P se nebojí sestoupit z výšin katedry a projít se mezi lavicemi, zkontrolovat, jak pracují žáci a studenti od druhé lavice dál dozadu, popřípadě, co právě řeší pod lavicí.*
- *P zároveň mluví, myslí, pracuje (píše, kreslí, manipuluje s modelem) a ještě navíc sleduje reakci třídy (nuda, strach, nepozornost, zájem, nezájem, pobavení, nadšení, zděšení, nepochopení...).*
- *P se nebojí změnit činnost, styl výkladu, znovu něco zopakovat, vysvětlit, shrnout, ujasnit, zeptat se, zda všichni rozumí, popř. improvizovat.*
- *P je schopen věnovat určitý čas pro věcné, aktivní připomínky žáků, diskutovat s nimi o aktuálních problémech oboru, zapojí do diskuse celou třídu.*
- *P nepropadá panice, pokud se něco hned nezdaří tak, jak si představoval, příště se to určitě povede!!!*

A na úplný závěr ještě jedna rada: jen učitel, který dělá přípravu, ví, jaký rozsah příprava má. Pokud nestihne během vyučovací hodiny probrat to, co si naplánoval, nemá smysl pokračovat během přestávky. Žáci to stejně nevnímají a učitel musí učivo tak či tak probrat další vyučovací hodinu.

Přejeme Vám hodně pedagogických úspěchů, nadšení a elán v učitelské profesi a výborné žáky!

Vaši autoři

5.1 Příloha 1 – Dopis pro cvičné učitele

Vážená paní ředitelko, vážená paní kolegyně,
vážený pane řediteli, vážený pane kolego,

žádáme Vás o přijetí studentů 2. ročníku studia učitelství pro SŠ na souvislou čtyřtýdenní praxi. Jedná se o poslední souvislou praxi, která trvá od **31. 1. do 25. 2. 2011** (v případě jarních prázdnin je možný posun praxe o týden) o rozsahu minimálně 40 hodin (20 z jedné aprobace + 20 z druhé aprobace). Pozn.: do tohoto počtu nejsou zahrnuty hospitace.

Čtyři týdny trvající souvislá praxe má pracovní název **souvislá pedagogická praxe**. Cvičný učitel praxe by měl mít minimálně 5 let praxe. Na základě Vámi vystaveného doporučení je možné udělit výjimku, tzn., cvičným učitelem praxe může být určen i pedagog, který nesplňuje výše popsanou podmínku délky praxe.

Závěrečnou souvislou pedagogickou praxi absolvují studenti jednotlivě na jedné střední škole. Vzhledem k typu praxe nedoporučujeme, aby u jednoho učitele praktikovalo více studentů najednou.

Cíle a obsah praxe, včetně metodických pokynů pro studenty a požadavky k Vám (vedení školy a cvičným učitelům praxí) jsou uvedeny v následujících dokumentech, se kterými Vás seznámí student před započtím praxí:

Metodické a organizační pokyny;

Hodnocení souvislé pedagogické praxe cvičným učitelem.

S případnými dotazy týkajícími se metodických a organizačních pokynů, organizační, legislativní a ekonomické stránky praxe se, prosíme, obraťte na:
Ing. Radmilu Musiolovou (radmila.musiolova@osu.cz, tel. +420/597091815).

Veškeré podklady k praxím Vám budou předány studentem/kou v den dojednání praxe nebo dle domluvy před nástupem na praxi.

S organizací bude pro řádnou realizaci praxe studenta/ky sepsána **Smlouva o zabezpečení odborné praxe** (ve dvou vyhotoveních – jedno pro OU v Ostravě a jedno pro organizaci). S cvičnými učiteli praxe bude sepsána **Dohoda o provedení práce dle § 75 ZP**. Za vedení závěrečné souvislé pedagogické praxe studenta/ky náleží cvičnému učiteli praxe jedné aprobace odměna ve výši 1000,- Kč před zdaněním.

Smlouvy o zabezpečení odborné praxe v obou výtiscích potvrďte (razítko a podpis statutárního zástupce organizace) společně s potvrzením **Žádosti o umožnění praxe**, kterou Vám student/ka předloží společně s tímto dopisem při dojednávání praxe. Následně oba výtisky **Smlouvy o zabezpečení odborné praxe** a **Žádost o umožnění praxe** předejte studentovi, který je doručí na FF. Tam budou potvrzeny oba výtisky **Smlouvy o zabezpečení odborné praxe** a na základě **Žádosti o umožnění praxe** bude vystavena Dohoda o provedení práce dle § 75 ZP pro cvičného učitele praxe. **Smlouvy o zabezpečení odborné praxe** a **Dohodu o provedení práce dle § 75 ZP** doručí student/ka na organizaci nejpozději v den nástupu na praxi.

Nejpozději v den nástupu na praxi by měl/a být student/ka proškolen/a pověřeným pracovníkem organizace o BOZP. Po tomto proškolení potvrďte Vy i student/ka Přílohu 1. Jeden originál pak zašlete po studentovi nebo poštou na adresu FF (Ing. Radka Musiolová, Tř. ČS. Legií 9, 701 03 Ostrava) do tří dnů od započetí praxe. Druhý originál si založte.

Cvičný učitel praxe doplní údaje v Dohodě o provedení práce dle § 75 ZP (pozn. *na přední straně*: jméno a příjmení, datum narození, rodné číslo /toto je potřebné pro navedení dohody do personální agendy OU v Ostravě; OU v Ostravě je vázána mlčenlivostí v dikci znění zákona č. 101/2000Sb./, adresu trvalého pobytu, zaměstnavatele, tj. danou organizaci, kontaktní telefon a e-mail; *na zadní straně*: bankovní spojení včetně kódu banky a podepíše se do kolonky zaměstnanec). Takto doplněnou dohodu doručí do tří dnů od započetí praxe na adresu FF (Ing. Radka Musiolová, Tř. ČS. Legií 9, 701 03 Ostrava). Ponecháváme na zvážení, jakou cestu doručení zvolíte. Je možno zaslat poštou, vzhledem k osobním údajům v dohodě, preferujeme zásilku typu

„doporučeně“, příp. doručit dohodu prostřednictvím praktikujícího studenta/ky, preferujeme v zapečetěné obálce.

Děkuji za přijetí studentů OU v Ostravě a těším se na další spolupráci.

Ing. Radmila Musiolová
Filozofická fakulta OU v Ostravě

5.2 Příloha 2 – Metodické pokyny pro vedení praxe

Metodické a organizační pokyny pro souvislou pedagogickou praxi studentů 2. ročníku PřF OU studia učitelství pro SŠ

Termín: od 31. 1. do 25. 2. 2011 4 týdny souvisle

Počet odučených hodin na školách: 20 hodin z každého předmětu
(Pozn. Do tohoto počtu nejsou zahrnuty hospitace. Jejich počet si určí student společně s cvičným učitelem praxe. Doporučujeme minimálně jednu hospitaci v každé třídě, ve které bude student realizovat praxi.)

Není-li praxe vykonána, nemůže být student připuštěn ke státní závěrečné zkoušce.

1 Cíle a obsah závěrečné souvislé pedagogické praxe

Hlavním cílem závěrečné souvislé pedagogické praxe je umožnit studentům poznávat prostředí a podmínky školního života v jeho komplexnosti, adaptovat se na každodenní pracovní zátěž a participovat na všech profesních činnostech učitelů.

Studenti se ve třídách vybraných cvičných učitelů obou aprobací plně zapojují do školního a event. mimoškolního života, asistují cvičnému učiteli při všech profesních činnostech (včetně mimo-vyučovacích a mimoškolních aktivit; práce se všemi formami pedagogické dokumentace apod.), hospitují ve výuce, konzultují s cvičnými učiteli praxe postupy plánování, realizace a hodnocení vlastních vyučovacích pokusů.

Doporučujeme, aby byla studentům poskytnuta možnost účastnit se v dané škole realizovaných forem spolupráce s rodiči (třídních schůzek, individuálních konzultací s rodiči, neformálních akcí apod.); celoškolních akcí (školních projektů apod.); mimoškolní zájmové činnosti dětí (zájmových kroužků); pracovních porad učitelů s vedením školy, popř. porady (semináře) k tvorbě a zavádění školního vzdělávacího programu.

Během praxe se student učí základním dovednostem sloužícím k plánování, realizaci a hodnocení výuky:

- formulovat výukové cíle (pro studenty) v oblasti kognitivní, afektivní a psychomotorické jako očekávané výstupy vzdělávání respektující naplňování klíčových kompetencí,
- vybírat kmenové (základní) a rozvíjející učivo, provést jeho didaktickou analýzu; navrhovat smysluplnou integraci vybraných témat učiva,
- formulovat učební úlohy pro studenty,
- rozhodovat o výukových strategiích (výukové metody a organizační formy) podporujících aktivní učení studentů,
- volit materiálně-didaktické prostředky,
- rozhodovat o metodách a formách hodnocení studentů,
- používat diagnostické metody umožňující poznávat individuální úroveň rozvoje studentů (vývojových zvláštností, vědomostí, dovedností, zájmů a potřeb); sociální aspekty školní třídy (struktura sociálních vztahů a psychosociální klima),
- používat reflektivní nástroje umožňující vlastní hodnocení realizovaných profesních činností (spojených s plánováním a realizací výuky).

2. Metodické pokyny a úkoly pro studenty

Povinností studenta je **docházet do školy po dobu čtyř týdnů denně**, kdy probíhá školní a mimoškolní vyučování (vždy 15 minut před začátkem vyučování). Studenti praktikují v třídách svých cvičných učitelů a plánují si všechny výše uvedené profesní činnosti a plnění zadaných úkolů společně s cvičným učitelem praxe.

Doporučujeme, abyste se postupně seznamovali s prostředím školy a školní třídy a se všemi povinnostmi a profesními činnostmi učitelů, nejprve ve výuce hospitovali a následně plánovali a průběžně realizovali pod supervizí cvičného učitele praxe povinných **40 vyučovacích hodin** (20 hodin z jedné aprobace + 20 hodin z druhé aprobace).

K **dalším povinnostem** studentů patří:

- ♣ před praxí se seznámit s požadavky odborné praxe (viz podklady pro praxi – portál FF – Studium – Praxe) a zněním zákona č. 101/2000 Sb. O ochraně osobních údajů (pozn. informace o zákonu č. 101/2000 Sb. naleznete na portálu FF – Studium – Praxe, pod odkazem Dokumenty) a dle pokynu v dokumentu Instruktažní dopis pro studenta, odevzdat příslušné dokumenty organizaci a FF,
- ♣ v týdnu před praxí potvrdit škole, že první den dohodnutého termínu na praxi nastoupí,
- ♣ v první den praxe nastoupit v 7.30 hod. a ohlásit se u ředitele školy a cvičných učitelů praxe,
- ♣ nechat se proškolit pověřenou osobou na SŠ o BOZP (nejpozději v den nástupu na praxi),
- ♣ předat vedení SŠ a cvičnému učiteli podklady pro praxi, příp. odkázat na příslušné webové stránky,
- ♣ dbát BOZP, vnitřního řádu školy a pokynů cvičného učitele i pověřených pracovníků OU,
- ♣ do tří dnů po nástupu na praxi zaslat elektronicky didaktikům obou aprobací a Ing. Radce Musiolové svůj rozvrh (viz Formulář pro rozvrh),
- ♣ v případě nepřítomnosti na praxi z důvodu nemoci (nutno předložit omluvenku od lékaře – je omluvitelná pouze lékařem) neprodleně informovat cvičného učitele praxe (telefonicky, osobně) a svou absenci nahradit po dohodě s cvičným učitelem v nejbližším možném termínu.

Písemným podkladem k udělení zápočtu z obou aprobací praxe je portfolio, které student průběžně zpracovává. K tvorbě portfolio jsou určeny následující úkoly:

- písemné záznamy z vyučovacích hodin, při kterých student hospituje,
- písemné záznamy z přípravy a reflexe realizace 40 vyučovacích hodin (20 z jedné aprobace + 20 z druhé aprobace), které vedou studenti samostatně,

- písemné záznamy mimo-vyučovacích a mimoškolních činností,
- písemně zpracovaná zápočtová listina pro každou aprobaci zvlášť,
- studenti odevzdávají portfolio příslušným didaktikům (nejzazší termín upřesní oborová didaktici) a dohodnou se na udělení zápočtu.

3. Výjimky

Ze závažných důvodů je možno na základě schválené písemné žádosti,

kterou si podá sám/sama student/ka:

- ♣ *vykonávat praxi v náhradním termínu (v případě nemoci je nutno přiložit potvrzení lékaře),*
- ♣ *vykonávat praxi u učitele nesplňujícího podmínku pětileté pedagogické praxe (v tomto případě je nutno doložit písemné doporučení na tohoto učitele, které vystaví ředitel/ředitelka školy).*

4. Požadavky na vedení střední školy

- ♣ přiřadit studenta učitelům (pro každou aprobaci jeden), který je aprobován pro výuku na SŠ a má nejméně 5 let pedagogické praxe (není-li uplatněna výjimka),
- ♣ seznámit studenty se zásadami BOZP, s uplatňováním zákona 101/2000 Sb. O ochraně osobních údajů, vnitřním řádem školy a příp. dalšími vnitřními předpisy (nejpozději v den nástupu na praxi),
- ♣ potvrdit a do tří dnů od započetí praxe zaslat jeden výtisk **Smlouvy o zabezpečení praxe** po studentovi nebo poštou na adresu FF, Ing. Radka Musiolová, Tř. ČS. Legií 9, 701 03 Ostrava,
- ♣ doporučujeme vedení školy, aby se počet povinných hodin přímého vyučování studentů nenavyšoval a stejně tak, aby nedocházelo např. k suplování chybějících učitelů z jiných tříd našimi studenty (pokud nedojde k vzájemné dohodě mezi studentem/kou a vedením střední školy),

- ♣ potvrdit Hodnocení závěrečné souvislé pedagogické praxe cvičným učitelem (za každou aprobaci samostatně).

5. Požadavky na cvičné učitele praxe

Doporučujeme, aby se studenti postupně seznamovali s prostředím školy a školních tříd a se všemi povinnostmi a profesními činnostmi učitelů, nejprve ve výuce hospitovali a následně plánovali a průběžně realizovali pod supervizí cvičných učitelů praxe povinných 40 vyučovacích hodin (20 z jedné aprobace + 20 hodin z druhé aprobace).

- ♣ doplnit a do tří dnů od započetí praxe zaslat po studentovi nebo poštou **Dohodu o provedení práce dle § 75 ZP** na adresu FF, Ing. Radka Musiolová, Tř. ČS. Legií 9, 701 03 Ostrava, (bez této dohody nelze vyplatit odměnu za vedení praxe),
- ♣ umožnit studentům asistovat při všech profesních činnostech učitelů – (mimo)vyučovacích, (mimo)školních (je-li to v možnostech školy): konzultace k plánování výuky cvičnými učiteli – proces didaktické analýzy učiva, učebnic a dalších učebních a metodických materiálů; rozboru hodin, při kterých studenti hospitují; vedení pedagogické dokumentace; přímá supervize cvičných učitelů při plánování, realizaci a rozboru (reflexi) samostatných vyučovacích pokusů studentů; samostatné vedení dozorů studenty; organizace a vedení exkurzí, vycházek; návštěv divadelních představení apod.; organizace a vedení realizovaných forem spolupráce s rodiči – třídních schůzek, individuálních pohovorů, příp. neformálních akcí; účast na poradách vedení školy a učitelského sboru, příp. porad k tvorbě a realizaci ŠVP,
- ♣ věnovat pozornost řádné přípravě studenta/ky na vyučovací hodiny, napomáhat při řešení eventuálních problémů,
- ♣ připravit hodinu se studentem/kou, být na ní vždy přítomen a provést se studentem/kou její rozbor,
- ♣ nejpozději do týdne po skončení praxe písemně vyhodnotit praxi studenta/ky (viz Hodnocení závěrečné souvislé pedagogické praxe

cvičným učitelem), pro každou aprobaci samostatně vždy ve třech vyhotoveních (1× si student zakládá do svého portfolia, 1× předává odbornému didaktikovi a 1× odevzdá na FF, Ing. Radce Musiolové),

- ♣ s hodnocením studenta/ku seznámit a předat mu/ji minimálně jedno vyhotovení nebo zaslat s podpisem učitele a razítkem školy na adresu FF, Ing. Radka Musiolová, Tř. ČS. Legií 9, 701 03 Ostrava.

6. Požadavky na didaktiky Ostravské univerzity v Ostravě

- ♣ na základě zasláných rozvrhů provádět kontrolu studentů praktikujících na školách spojenou s reflexí průběhu praxe, reflexí realizovaných vyučovacích pokusů,
- ♣ provést analýzu a reflexi písemného portfolia a písemného hodnocení praxe cvičným učitelem; prezenčně toto se studentem konzultovat a udělit mu zápočet.

7. Požadavky na FF Ostravské univerzity v Ostravě (referát praxí)

- ♣ na základě dodaných podkladů zajistit organizačně-legislativní část odborné praxe,
- ♣ operativně řešit organizační, legislativní a ekonomické problémy spojené s plněním praxe,
- ♣ po skončení praxe provést finanční vyrovnání s cvičným učitelem praxe.

Ing. Radmila Musiolová

5.3 Příloha 3 – Osnova závěrečného hodnocení cvičným učitelem

Hodnocení musí obsahovat tyto údaje: **jméno a příjmení studenta, předmět, podpis učitele praxe, podpis ředitele školy, razítko školy.**

Hodnocení zpracujte laskavě podle následující osnovy.

Co hodnotit:

- a) úroveň odborné přípravy,
- b) úroveň metodické (didaktické) připravenosti,
- c) úroveň výchovné práce se studenty (komunikační schopnosti, kázeň ve třídě atd.),
- d) přístup studenta k plnění povinností praxe (systematičnost, aktivita, tvořivost, spolupráce s cvičným učitelem apod.),
- e) náměty na zkvalitnění přípravy posluchačů.

5.3.1 Závěrečné shrnutí hodnocení

Stručné hodnocení lze nakonec shrnout do výsledné známky podle stupnice

- 1 - plně se vyrovnal(a) se všemi úkoly praxe,
- 2 - student(ka) zvládl(a) základní požadavky na praxi,
- 3 - výkon praxe byl poznamenán řadou nedostatků, ale student(ka) má předpoklady vykonávat zvolenou profesi,
- 4 - student(ka) v praxi neobstál(a), doporučujeme praxi opakovat.

Poznámka: *Prosíme pedagogy, aby jejich hodnocení objektivně zachytilo nejen klady, ale i zápory studentovy výchovně-vzdělávací praxe. Prosíme, aby toto doporučení bylo bráno jako vsřícný krok jak ke studentům samotným, neboť je naší snahou připravit je co nejlépe do praxe, tak ke školám, které tak mají možnost získat v našich absolventech kvalitně připravené pedagogy.*

Děkujeme